

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202400985

Den Haag, 18 april 2024

Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Infrastructuur en Waterstaat te vragen om, in afstemming met Financiën, ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn, doch uiterlijk maandagochtend 22 april 2024, te informeren over de volgende vraag:

- Welke varianten zijn er voor Betalen naar Gebruik, waarbij de fossiele rijder (deels) wordt ontzien.

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,


R. van Zwol
Informatieur

202400007



Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Aan de minister-president
drs. M. Rutte
ministerie van Algemene Zaken
Binnenhof 19 2513 AA Den Haag

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Uw kenmerk
4396244

Datum

Betreft Beantwoording verzoek van de informateur ten aanzien van
Betalen naar Gebruik (kenmerk 4396244)

Geachte heer Rutte,

Op 18 april 2024 heeft de minister van Infrastructuur en Waterstaat bijgevoegd verzoek van de informateur ontvangen. Hierbij stuur ik u, namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat de beantwoording op dit verzoek (met kenmerk 4396244).

Ik verzoek u deze informatie door te geleiden naar de informateur.

Hoogachtend,

De Secretaris-Generaal van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat,

Vraag: Welke varianten zijn er voor Betalen naar Gebruik, waarbij de fossiele rijder (deels) wordt ontzien?

Antwoord:

- Er zijn twee varianten om Betalen naar Gebruik te introduceren waarbij de fossiele rijder (deels) wordt ontzien.
- In de eerste variant geldt het systeem van Betalen naar Gebruik (BnG) alleen voor emissievrije personen- en bestelauto's (EV's). Fossiele rijders worden volledig ontzien van het betalen per kilometer doordat zij de motorrijtuigenbelasting blijven betalen zoals die nu is met een vast bedrag per jaar.
- In de tweede variant geldt het systeem van Betalen naar Gebruik voor alle personen- en bestelauto's, maar worden verschillende mogelijkheden genoemd om fossiele rijders tegemoet te komen.

Beschrijving van de varianten:

- De huidige motorrijtuigenbelasting (mrb) bestaat uit een rijksdeel en een provinciaal deel ("opcenten"). Dit is een vast tarief per jaar dat afhangt van het gewicht en de brandstofsoort van de auto. De gemiddelde mrb per auto bedraagt in 2030 circa 760 euro per jaar (prijsspeel 2024), waarvan 265 euro voor provincies.
- Wij zijn voor de beantwoording van deze vraag uitgegaan van een systeem van Betalen naar gebruik waarbij het rijksdeel en mogelijk ook het provinciaal deel van de mrb afhankelijk van het aantal gereden kilometers wordt gemaakt. Weinigrijders gaan dan minder betalen dan bij de huidige mrb en veelrijders meer.¹
- Hoe lager het kilometertarief is, hoe kleiner inkomenseffecten zijn voor (fossiele) veelrijders. Fossiele rijders kunnen worden ontzien door of helemaal niet mee te doen aan BnG (variant 1) of door een zo laag mogelijk kilometertarief of door een accijnsverlaging (variant 2).

Variant 1: Betalen naar Gebruik alleen voor EV's

- In deze variant blijft de huidige motorrijtuigenbelasting bestaan voor fossiele brandstofauto's.
- Voor EV's wordt wel BnG ingevoerd. Zij betalen dan geen vast bedrag per jaar meer, maar per kilometer.
 - In deze variant wordt het rijksdeel van de mrb voor EV's budgetneutraal omgezet naar een kilometertarief. De belastinginkomsten voor de overheid stijgen dan niet.
 - De provinciale opcenten kunnen op basis van gewicht blijven of ook kilometerafhankelijk worden gemaakt. Dit gaat over het provinciaal belastinggebied, waar de provincies zelf een besluit over willen nemen.
- Een optie is om een maximum (belasting)bedrag (een zgn. "cap") per jaar per auto voor EV's af te spreken. Dat voorkomt dat het voor veelrijders aantrekkelijker wordt om fossiel te rijden (vast bedrag) dan elektrisch (bedrag afhankelijk van km's). Zonder cap zou de CO₂-uitstoot (en stikstofuitstoot) hierdoor toe kunnen nemen.
 - Het maximumbedrag kan zo worden gesteld dat niemand meer mrb gaat betalen dan wanneer die het vaste mrb-bedrag per jaar betaalt. Bijvoorbeeld door het huidige vaste mrb-tarief (bij moment van invoering) als maximum te hanteren. Dit maximum zou een tijdelijke maatregel kunnen zijn zolang elektrisch rijden nog relatief duur is ten opzichte van fossiel rijden.
 - Bij toepassing van het maximumbedrag is er sprake van een budgettaire derving van circa 200 tot 350 mln. per jaar bij invoering per 2030.
- Zowel een afwijking in systematiek bij de opcenten als een maximumtarief maken de uitvoering structureel complexer en kunnen consequenties hebben voor de invoeringstermijn.

Variant 2: Betalen naar Gebruik voor alle personen- en bestelauto's

- In deze variant wordt de huidige mrb (rijksdeel en provinciale opcenten) voor alle personen- en bestelauto's omgezet in een kilometertarief.

¹ In het rapport 'Belastingen in een maatschappelijk perspectief: Bouwstenen voor een beter belastingstelsel' van februari 2024 wordt nader ingegaan op verschillende varianten voor Betalen naar Gebruik. [Tweede Kamer, vergaderjaar 2023–2024, 32 140, nr. 180](#)

- Er zijn verschillende mogelijkheden om binnen een systeem van Betalen naar Gebruik te zorgen dat het kilometertarief zo laag mogelijk is en de inkomenseffecten voor fossiele rijders beperkt blijven:
 - *Accijnsverlaging.*
Door een accijnsverlaging kunnen de inkomenseffecten voor fossiele rijders ook worden beperkt. Bijvoorbeeld door het verlagen van de accijnstarieven naar het niveau van de buurlanden. Dit leidt tot een budgettaire derving van ca. 2,9 miljard euro (prijspeil 2024, incl. btw). Door de accijnsverlaging te combineren met de introductie van Betalen naar Gebruik, blijft het huidige beleidseffect op CO₂-reductie en congestie in stand. De budgetneutrale omzetting van de mrb naar BnG leidt namelijk tot een extra reductie van CO₂-emissies en congestie, terwijl de accijnsverlaging juist een negatief effect heeft. Per saldo blijft het effect op CO₂ en congestie ongeveer gelijk, terwijl wel een forse lastenverlichting kan worden gegeven aan de fossiele rijder en de grenseffecten problematiek kan worden opgelost. In plaats van een accijnsverlaging kan lastenverlichting ook worden gegeven door de mrb niet budgetneutraal om te zetten en een lager kilometertarief te rekenen.
 - *Provinciale opcenten niet kilometerafhankelijk maken.*
Deze subvariant is bedoeld om de veelrijder tegemoet te komen. Er is een vast bedrag per jaar (provinciale opcenten) en een bedrag dat kilometerafhankelijk is (rijksdeel mrb). Omdat het totale kilometertarief lager is, dan wanneer de het hele mrb-bedrag wordt omgezet in een variabel tarief beperkt dit de inkomenseffecten van de veelrijder. Een afwijking in systematiek bij de opcenten maakt de uitvoering structureel complexer en kan consequenties hebben voor de invoeringstermijn.

NB: Door de groei van het aantal elektrische auto's daalt de opbrengst uit de aanschafbelasting voor auto's (bpm) en de brandstofaccijnzen. Deze daling van de inkomsten uit de autobelastingen is verwerkt in het budgettaire basispad van het CPB en de Studiegroep Begrotingsruimte. Om het budgettaire beeld te verbeteren was in het vorige coalitieakkoord ervoor gekozen om deze daling op te vangen via betalen naar gebruik, waarbij de gemiddelde belastingopbrengst per auto in 2025 als referentie werd genomen. Dit leidde in het voorstel tot een budgettaire opbrengst van 2,1 mld. in 2030 (in prijzen 2024) ten opzichte van het budgettaire basispad. De daling van de inkomsten uit de autobelastingen (veroorzaakt door ingroei van elektrische auto's) werd daarmee opgevangen door zowel fossiele als elektrische auto's waardoor de lasten van fossiele rijders zouden toenemen.

Toelichting

Vormgeving van beide varianten:

- Een pragmatische keuze bij de introductie van Betalen naar Gebruik is een zo eenvoudig mogelijke vormgeving, waarbij het tarief van de bestaande mrb enkel wordt gedifferentieerd naar het aantal gereden kilometers door middel van een vlak tarief.
- Deze vormgeving heeft als voordeel dat zo veel mogelijk kan worden aangesloten op de huidige uitvoeringsstructuur van de mrb, waarbij de kilometerstanden al op regelmatige basis worden geregistreerd, bijvoorbeeld bij de APK. In deze uitvoeringsstructuur blijft de RDW verantwoordelijk voor de kilometerregistratie (en het leveren van andere voertuiggegevens) en de Belastingdienst blijft verantwoordelijk voor het heffen en innen.
- Deze vormgeving maakt een relatief snelle invoering mogelijk tegen lage kosten en biedt de beste waarborging voor de privacy. De invoeringskosten hangen af van de gekozen variant en hiervoor is een budget nodig.
- Voor de Belastingdienst geldt in principe een invoeringstermijn van circa 5 jaar, nadat de wetgeving door de Tweede Kamer is aangenomen. De eerste inschatting is daarom dat 2030 op z'n vroegst haalbaar is, met de aannahme van een snel wetgevingsproces. Ten aanzien van extra afwijkende criteria zoals afwijkende systematiek voor de opcenten of een maximum gerelateerd aan het vaste mrb tarief, geldt dat dit de uitvoering complexer maakt en de invoeringsdatum onzekerder.

NB. Een definitief oordeel over de uitvoerbaarheid en inwerkingtredingstermijn pas kan worden gegeven als de wetgeving gereed is en de formele Uitvoeringstoets daarover heeft plaatsgevonden.

- Door de eenvoudige vormgeving zullen alle gereden kilometers van Nederlandse auto's meetellen (in buitenland en binnenland). Alleen mrb-plichtige voertuigen betalen de heffing, waardoor buitenlandse voertuigen – net als nu – niet meebetalen.
- Er wordt in deze vormgeving niet gedifferentieerd naar tijd en plaats. Zo'n differentiatie is effectiever om congestie te verminderen en maakt een onderscheid tussen in binnenland en buitenland gereden kilometers mogelijk, maar vereist een complex en kostbaar uitvoeringssysteem, dat naar verwachting pas op zijn vroegst vanaf 2035 operationeel kan zijn. Bovendien kan de invoering van zo'n systeem een inbreuk op de privacy betekenen. Bij een variant met differentiatie naar tijd en plaats zou bovendien volgens EU-richtlijnen sprake zijn van een tolsysteem in plaats van een belasting. Bij een tolsysteem mag geen discriminatie plaatsvinden tussen voertuigen en dus brandstofsoorten. Tol heffen voor alleen EV's (zoals bij variant 1) mag niet.

Nadere toelichting variant 1:

Voordelen:

- Bewuster autogebruik. EV's betalen geen brandstofaccijns en worden daardoor minder naar gebruik belast dan fossiele auto's. Variant 1 zorgt dat EV's meer naar gebruik worden belast. Wie minder dan gemiddeld rijdt, gaat minder mrb betalen, maar wel per kilometer.
- Vermindering congestie op langere termijn. Door de elektrificatie van het Nederlandse wagenpark komt er niet alleen minder geld binnen, maar het beginsel van betalen naar rato van gebruik vervalt langzaam. Dit heeft gevolgen voor autogebruik en congestie. Volgens recent onderzoek van IenW (update IMA) zou dit in 2040 kunnen leiden tot overvolle wegen.
- Kwetsbare huishoudens buiten schot. Betalen naar gebruik wordt geïntroduceerd voor relatief nieuwe auto's. Voor huishoudens die zich alleen een oudere brandstofauto kunnen veroorloven verandert er niets. De overstap naar EV wordt voor weinigerijders aantrekkelijker.
- Start met deel wagenpark. Het voorstel zorgt ervoor dat een km-afhankelijke mrb-heffing start met een deel van het totale wagenpark. In 2030 zijn er naar huidige verwachting zo'n 1,5 miljoen EV's op circa 9,5 miljoen auto's totaal. Hierdoor wordt een invoering met een 'big bang' voorkomen en kunnen automobilisten langzaam wennen.
- Toekomstbestendige belastingheffing. Naarmate het wagenpark verder elektrificeert vallen er (vanzelf) meer auto's onder het systeem. Daarmee zijn de autobelastingen klaar voor de (elektrische) toekomst, waarin het principe van de gebruiker betaalt behouden blijft.

Nadelen:

- Geen klimaateffect. EV's worden in deze variant aantrekkelijker voor mensen die weinig rijden, maar door het maximumbedrag niet minder aantrekkelijk voor mensen die veel rijden. Het voorstel leidt niet tot CO₂-reductie bij het fossiele wagenpark, omdat het kilometertarief alleen voor EV's wordt ingevoerd. In de Klimaat- en Energieverkenning 2023 is door PBL gerekend op een CO₂-reductie van Betalen naar Gebruik van 0,5 tot 2,5 Mton. Wanneer BnG alleen voor EV's wordt ingevoerd, wordt deze reductie niet gehaald en is het onwaarschijnlijk dat het indicatieve restemissiedoel voor de mobiliteitssector (21 Mton in 2030) wordt gerealiseerd.
- Negatief begrotingseffect op korte termijn bij toepassing van het maximumbedrag. Het voorstel zorgt voor lagere inkomsten uit de autobelastingen. In de eerste jaren is er – door het maximum – per jaar sprake van circa 200 tot 350 miljoen euro belastingderving. Als het maximum (al dan niet geleidelijk) wordt losgelaten kan het systeem wel budgetneutraal gemaakt worden (ten opzichte van het basispad). Op termijn kan de grondslagerosie in accijnzen en bpm ook in het systeem opgevangen worden.
- Gevolgen middelen uit het herstel- en veerkrachtplan (HVP). Betalen naar Gebruik voor alle personen- en bestelauto's is deel van het Nederlandse Herstel- en Veerkrachtplan en omvat daarin twee mijlpalen (1. Wetswijziging 2. Kamerbrief over uitvoering). Worden deze niet gehaald, dan kan Nederland een totale korting van mogelijk 660 miljoen verwachten op de HVF-ontvangsten. Deze kan eventueel worden voorkomen door aanpassing van het HVP na positief advies van de Commissie en goedkeuring door de Raad van de Europese Unie, hetgeen alleen mogelijk is door een alternatieve hervorming aan te bieden die minstens even evenveel CO₂-uitstootreductie garandeert.

Uitvoerbaarheid variant 1

Voor de Belastingdienst betekent variant 1 het volgende:

- Doordat de motorrijtuigenbelasting voor een deel van het wagenpark (mede) wordt gebaseerd op het kilometrage, ontstaat een variabiliteit in de motorrijtuigenbelasting. Het huidige MRB-stelsel is daarvoor ongeschikt, omdat deze uitgaat van vaste voertuiggegevens.
- Het is daardoor voorwaardelijk dat een nieuw ICT-stelsel wordt gebouwd waarbij de belastingplichtige maandelijks voorschotten betaalt, en telkens na een jaar een definitieve afrekening ontvangt. Hij moet dan belasting bijbetalen of krijgt belasting terug, al dan niet via verrekening met de volgende betalingstermijn.

Nadere toelichting variant 2:

Voordelen:

- Tegengaan CO₂-uitstoot en andere emissies. Betalen naar Gebruik leidt tot bewuster gebruik van de auto, inclusief fossiel aangedreven auto's. Daarmee leidt het tot CO₂-reductie alsmede reductie van stikstof (NO_x) en andere emissies. Ook bij EV-rijders leidt bewuster autogebruik tot energiebesparing. Als de inkomenseffecten voor fossiele rijders echter beperkt worden gehouden, zullen de effecten op de CO₂-uitstoot en andere emissies ook navenant lager zijn. De sector mobiliteit heeft nog een grote reductieopgave op het pad naar een emissievrije sector in 2050. Een grote bijdrage zal van het personenvervoer moeten komen waarbij het onvermijdelijk is dat de uitstoot ook wordt gereduceerd via vraagvermindering.
- Bijdrage aan verminderen van congestie. In plaats van een vast bedrag wordt de hoogte van de mrb afhankelijk van het aantal gereden kilometers. Automobilisten zullen daarom bewuster gebruik gaan maken van hun auto. Afhankelijk van de precieze maatvoering kan daling van het aantal voertuigkilometers een bijdrage leveren aan verminderen van congestie. Uit de recente Integrale Mobiliteitsanalyse (IMA) blijkt een sterke toename van de congestie tot 2040. Dit is maar deels oplosbaar met het bouwen van additionele weginfrastructuur. Introductie van Betalen naar Gebruik draagt zo bij aan het mobiel houden van Nederland.
- Behoud van het principe 'betalen naar gebruik' in de autobelastingen. Via de brandstofaccijnzen zijn de autobelastingen momenteel voor een groot deel variabel: hoe meer je rijdt, hoe meer brandstof je verbruikt en hoe meer belasting je betaalt. De energiebelasting op elektriciteit is relatief gezien veel lager, waardoor dit variabele deel van de autobelastingen grotendeels verdwijnt, wanneer het wagenpark in toenemende mate elektrisch wordt. Met de introductie van Betalen naar Gebruik in de mrb houden alle autorijders een variabele belasting en blijft ook het principe van de "gebruiker betaalt" bestaan.

Nadelen:

- Zonder lastenverzwaring voor fossiele rijders, geen oplossing voor grondslagerosie. Indien ervoor wordt gekozen om de grondslagerosie niet binnen Betalen naar Gebruik op te lossen, levert deze variant geen bijdrage aan het op peil houden van de belastinginkomsten in het autodomein (de belastinginkomsten in het autodomein blijven in het basispad teruglopen).
- Inkomenseffecten voor veelrijders. Veelrijders gaan in dit systeem meer mrb betalen, weinigerijders gaan minder mrb betalen. Dit betekent dat mensen die bijvoorbeeld voor hun werk afhankelijk zijn van hun auto en veel kilometers maken en hier niet voor gecompenseerd worden via bijvoorbeeld een kilometervergoeding, er op achteruit zullen gaan. De nadelige inkomenseffecten voor veelrijders kunnen deels worden gemitigeerd door tegelijkertijd de accijnstarieven te verlagen. Dit verlicht de problematiek met de grenseffecten.

Tabel: budgettaire effecten van BnG voor alle personen- en bestelauto's (variant 2):

| Basispad motorrijtuigenbelasting uit BnG onderzoek | Opbrengst 2030* |
|--|--|
| Opbrengst rijksdeel motorrijtuigenbelasting in basispad | 5,7 mld. |
| Opbrengst provinciale opcenten in basispad | 2,6 mld. |
| Taakstellende opbrengst BnG in uitgangssituatie | 8,3 mld. |
| Mogelijkheden voor verlaging lasten fossiele (veel)rijder in BnG | Budgettaire derving 2030 |
| Derving door vraaguitval in o.a. accijnzen (deels) niet dekken met hoger kilometertarief (rijksdeel) | Afhankelijk van maatvoering (tot) circa 600 mln. |
| Verlaging accijnstarieven | Afhankelijk van maatvoering |
| Provinciale opcenten niet kilometerafhankelijk maken | 0 mld. |

* Budgettaire inschattingen onderzoek BnG in mld. euro in prijzen 2024

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202400996

Den Haag, 18 april 2024

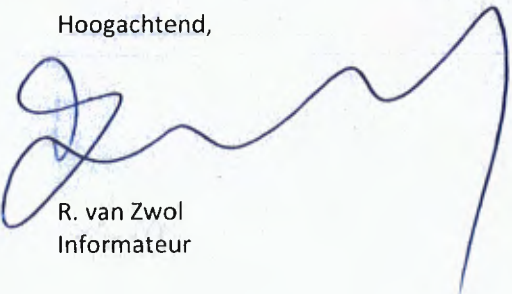
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn te informeren over de volgende vraag.

- Aan welke voorwaarden is/wordt het gebruik van AI door de overheid gebonden, onder meer ten aanzien van veiligheid, privacy en rechtsbescherming ?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



202401039

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Turfmarkt 147

Aan de Minister-President
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Turfmarkt 147
www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk
[www.linkedin.com/company/
ministerie-van-bzk](https://www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk)

Kenmerk
2024-0000243166

Uw kenmerk

Datum 22 april 2024
Betreft Verzoek informatie ten behoeve formatie
(202400996)

Geachte heer Rutte,

U heeft ons het verzoek doen toekomen van de informateurs te informeren over de voorwaarden waaraan het gebruik van AI door de overheid is/wordt geboden. Onder meer ten aanzien van veiligheid, privacy en rechtsbescherming (kenmerk 202400996). Ik heb deze vraag geïnterpreteerd als de voorwaarden die gelden voor een verantwoorde inzet van AI door de overheid. Hierbij leg ik de term AI iets breder uit en betrek ik ook algoritmen in de beantwoording, omdat deze sterk verband houden met AI en er deels dezelfde regelgeving op van toepassing is.

Bijgaand treft u de verzochte informatie. Ik wil u vragen deze informatie door te geleiden naar de informateurs.

Hoogachtend,

Namens de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
de secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties,

Datum
20 december 2023

Kenmerk
2024-0000243166

Bijlage 1: Beantwoording verzoek

Vooraf

Uw vraag ziet specifiek op het gebruik van AI door de overheid. Het thema AI is een belangrijk onderdeel van de digitale uitdagingen in Nederland en internationaal. In dat kader attendeer ik u graag op bijgaand document dat ingaat op de bredere context van digitalisering. In dit *hoofdfiche Digitalisering* hebben departementen, provincies, gemeenten en waterschappen gezamenlijk de meest urgente opgaven benoemd. Van digitale economie tot samenleving, van cybersecurity tot het doordacht delen van gegevens. Dit wordt verder uitgewerkt in het bijgevoegde interbestuurlijk afgestemde *hoofdfiche Digitalisering*.

Voorwaarden voor het gebruik van AI/algoritmen bij de overheid

De voorwaarden ten aanzien van het gebruik van AI/algoritmen bij de overheid vallen uiteen in een breed wettelijk kader. Te weten:

- **De AI-verordening (inwerkingtreding juni 2024, eisen worden daarna gefaseerd van toepassing)**
De AI-verordening stelt op EU-niveau eisen aan de ontwikkeling en het gebruik van AI-systemen. AI-systemen moeten veilig zijn en fundamentele rechten respecteren. De AI-verordening reguleert alle AI-systemen, maar stelt verschillende eisen aan verschillende categorieën.¹ Bijvoorbeeld bepaalde toepassingen binnen het domein van de rechtshandhaving (zoals recidivevoorspelling) en 'essentiële publieke en private diensten' vallen onder de hoog-risico categorie. Voor AI-systemen binnen die hoog-risico categorieën gaan eisen gelden zoals aan de kwaliteit van data(management) om representativiteit te borgen en 'bias' te vermijden, eisen aan risicomanagement (gezondheid, veiligheid en mensenrechten), eisen aan het loggen en monitoren van het AI-systeem, mogelijk maken van menselijk toezicht en aan de cyberveiligheid van de AI. De aanbieders van deze systemen moeten dit aantonen via een conformiteitsbeoordeling.
- **De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)²**
Wanneer persoonsgegevens worden verwerkt bij het ontwikkelen en toepassen van algoritmen/AI, moet worden voldaan aan de AVG. Belangrijke aspecten zijn bijvoorbeeld rechtmatigheid, behoorlijkheid en transparantie, doelbinding, dataminimalisatie, juistheid, opslagbeperking, vertrouwelijkheid en integriteit. Verwerkingsverantwoordelijken hebben de plicht hierover verantwoording af te leggen.
- **Algemene wet bestuursrecht (Awb)**
Het gaat hierbij om het waarborgen van de algemene beginselen van goed bestuur, die ook van toepassing zijn op de inzet van AI/algoritmen. Hierin ligt een belangrijk stuk van de rechtsbescherming voor burgers bij de inzet van deze technologie door de overheid, zoals ook het recht op bezwaar en beroep.
- **Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB)**

¹ De categorieën zijn: verboden AI, hoog-risico AI, General Purpose AI models, AI met specifieke manipulatieve risico's en laag-risico AI

² Voor de sector rechtshandhaving geldt de Wet Politiegegevens (Wpg) en de Wet Justitiële en Strafvorderlijke gegevens (Wjsg)

Deze wet is erop gericht te waarborgen dat er geen verschil wordt gemaakt op basis van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, seksuele gerichtheid, burgerlijke staat.

Daarnaast dient de overheid bij de inzet van AI/algorithmen zich aan de kaders van internationale verdragen te houden, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).

Om voor de overheid (Rijk/ZBO's, provincies, gemeenten en waterschappen) op een eenduidige manier inzichtelijk te maken hoe aan de vereisten in deze regulering moet worden voldaan bij de inzet van AI/algorithmen, is het "Algoritmekader" tot stand gekomen en in ontwikkeling.³ Dit kader brengt bovengenoemde vereisten integraal in beeld, zodat overheden AI/algorithmen op een verantwoorde manier kunnen inzetten. Ook het algoritmeregister⁴ is hier onderdeel van. Dit register is een instrument om de transparantie van overheden over de inzet van impactvolle algorithmen te bevorderen.

De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO)⁵ werkt de verplichtingen op het gebied van veiligheid nader uit. Deze is ook van toepassing op AI/algorithmen. De naleving van deze bestaande en nieuwe kaders vergt een forse inspanning van uitvoeringsorganisaties en diverse medeoverheden.

Toezicht en rechtsbescherming

Voor wat betreft het toezicht op de inzet van algorithmen en AI-systemen door de overheid, zijn verschillende toezichthouders betrokken. Zo heeft de nieuwe Directie Coördinatie Algoritmen (DCA) binnen de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) een signalerende en coördinerende rol. Maar is er ook een toezichthoudende rol vanuit de AP waar het gaat om het gebruik van persoonsgegevens, in samenwerking met diverse sectorale toezichthouders die beschikken over domein specifieke kennis en ook bestaande bevoegdheden hebben. De AP is vanuit die rol al meermalen onderzoeken gestart naar algoritmengebruik binnen de overheid⁶. Daarnaast zijn onder meer het College voor de Bescherming van de Rechten van de Mens en de Nationale Ombudsman actief op dit terrein.

Ook de Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer⁷ doen onderzoek naar de verantwoorde inzet van AI/algorithmen binnen de overheid. Als het gaat om toezicht op de AI-verordening specifiek, wordt momenteel gewerkt aan een voorstel voor het inrichten van dit toezicht. De Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI) en de eerder genoemde DCA werken hiervoor samen met andere sectorale en digitale toezichthouders een voorstel uit. Dit omvat ook de invulling van het klachtrecht dat onderdeel is van de AI-verordening.

Generatieve AI

De meest in het oog springende ontwikkeling op het gebied van AI is de opkomst van generatieve AI, zoals chatGPT, maar ook in de vorm van beelden, foto's en video die door AI worden gecreëerd. Vanwege de schaal, snelheid en de vele

³ Zie [Verzamelbrief Algoritmes reguleren \(juli 2023\)](https://minbzk.github.io/Algoritmekader/) en <https://minbzk.github.io/Algoritmekader/>

⁴ <https://algoritmeregister.nl/>

⁵ *Stcrt.* 2020, nr. 7857

[Staatscourant 2020, 7857 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officiëlebekendmakingen.nl\)](https://www.staatscourant.nl/onderzoek-en-toezicht/overheid/overheid-nl-officiële-bekendmakingen-officiële-bekendmakingen-nl)

⁶ Bijvoorbeeld [bij gemeenten](#).

⁷ Bijvoorbeeld [in het rapport 'Algoritmes getoetst'](#), maar ook in verantwoordingsrapporten.

Datum
20 december 2023
Kenmerk
2024-0000243166

mogelijke toepassingen, heeft deze vorm van AI mogelijk grote gevolgen voor onze samenleving. De Europese AI-verordening stelt daarom voorwaarden aan het gebruik van General Purpose AI modellen. General Purpose AI modellen zijn grote modellen die verwerkt kunnen worden in heel veel verschillende AI-systemen, zoals GPT-4, het model achter ChatGPT. Ook in de Overheidsbrede visie op generatieve AI⁸ is het voornemen uitgesproken om verder werk te maken van het monitoren van ontwikkelingen, en het versterken van het toezicht op deze vorm van AI. Eveneens is er een voorlopig standpunt ten aanzien van het gebruik van generatieve AI voor Rijksorganisaties.⁹

Door te werken aan naleving van bestaande en komende regels voor de toepassing van algoritmen en AI in de Nederlandse samenleving en specifiek voor de overheid, zorgen we ervoor dat mensen meer regie krijgen en houden op de digitale aspecten van het leven, met vertrouwen mee kunnen in digitalisering en Nederland optimaal de kansen van digitalisering kan benutten.

⁸ [Overheidsbrede visie Generatieve AI | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

⁹ [Kamerbrief over voorlopig standpunt voor Rijksorganisaties bij het gebruik van generatieve AI | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Hoofdfiche Digitalisering

Digitalisering heeft de samenleving en economie ingrijpend veranderd en zal dat blijven doen. De opgave voor het komend kabinet is om de kansen van de digitale transitie te verzilveren. Zo borgen we niet alleen brede welvaart en vergroten we bestaanszekerheid, maar helpt digitalisering ons ook om maatschappelijke opgaven op te lossen. Gelijktijdig moeten we burgers en ondernemers beschermen tegen de ongewenste effecten en risico's van digitalisering. Meer nog dan in de afgelopen jaren vraagt dit om een integrale en een verbindende aanpak. In dit kopfiche benoemt de Ambtelijke Commissie Digitalisering daarom (i) de urgente uitdagingen op het gebied van digitalisering en (ii) stelt ze een versterking van de governance voor om die uitdagingen effectief aan te gaan.

Investerings in digitalisering en technologie - zowel in de publieke als private sectoren en domeinen - zijn onmisbaar om de kansen van de digitale transitie te verzilveren. Zorgen voor een voldoende ICT-vaardige arbeidsmarkt en het stimuleren van innovatie liggen aan de basis van het versterken van het Nederlandse verdienvermogen van onze samenleving en het behouden van onze positie in Europa en daarbuiten. Ook om onze brede welvaart te borgen en de grote uitdagingen van deze tijd aan te gaan moeten we investeren in digitalisering. Die grote uitdagingen vragen immers tenslotte (ook) om technologische oplossingen.

Deze kansen pakken betekent tegelijkertijd dat we ook aandacht moeten hebben voor de keerzijde: hoe zorgen we dat risico's worden beperkt, we digitaal veilig zijn én dat grondrechten in het digitale domein worden gerespecteerd? De inzet van technologie heeft maatschappelijk gezien immers alleen waarde als het ons ook lukt om digitalisering verantwoord en doordacht in te richten zodat burgers hier geen schade van ondervinden. Dat op dit vlak nog veel werk te doen is, blijkt helaas ook uit recente tekortkomingen bij de inzet van digitalisering bij de overheid zelf. Daarom moet de digitale basis bij de overheid verder op orde worden gebracht.

Hierbij gaat het om samenhang. Digitalisering doorsnijdt organisaties én afzonderlijke thema's. Door kansen en risico's integraal te beschouwen en hier de samenleving en het bedrijfsleven actief bij te betrekken, ontstaat er een gezamenlijkheid die vele malen krachtiger is dan de huidige manier van werken. De geopolitieke context noopt tot het mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden in het digitale domein, via een mix van maatregelen gebaseerd op de drieslag *promote, protect, partnership*. Dit biedt onder meer het bedrijfsleven en de wetenschap de kans om hun positie te versterken, om digitale producten, diensten en processen weerbaarder te maken en grondrechten in digitale dienstverlening en methoden te verankeren.

Departementen, uitvoeringsorganisaties, en medeoverheden vragen via dit fiche aandacht voor deze opgaven in de komende kabinetsperiode. Het fiche bevat de gedeelde urgente opgaven die - om impact te hebben en effectief te zijn - breed moeten worden opgepakt. Waar nodig wordt in onderliggende fiches uiteengezet wat er naast continuering van al ingezet beleid kan worden geïntensiveerd. Het totaal aan fiches wordt zo voor u een palet aan mogelijkheden dat u in deze formatie kunt gebruiken om keuzes te maken.

Dit alles vraagt vandaag om investeringen die soms pas later zullen renderen, maar nú moeten worden gedaan. Die investeringen renderen financieel en strategisch, maar ook in een toenemend vertrouwen tussen samenleving, bedrijfsleven en overheid en een meer solide digitale rechtsstaat en democratie. Naast investeren vraagt dit ook om een volgende politieke stap: om de integraliteit te borgen, en om op basis van gezamenlijke prioriteiten (schaarse) middelen te kunnen vrijmaken en effectief in te zetten, is een versterking van de governance nodig.

Met de huidige bevoegdheden en structuur als uitgangspunt, pleiten wij daarom voor een coördinerend minister voor digitalisering en een ministeriële onderraad als gremium dat bewindspersonen structureel verbindt. Ambities, doelstellingen en activiteiten worden hiermee verbonden en realisatie wordt versneld. In dit fiche presenteren we een aantal manieren waarop dit desgewenst gerealiseerd zou kunnen worden.

Opgave A: De basis verder op orde brengen bij de digitale overheid

De overheid moet de digitale basis verder versterken. Alleen zo blijft het mogelijk om politieke ambities te realiseren op een uitvoerbare en doelmatige manier en te voorkomen dat recente schandalen zich herhalen. Het opruimen van legacy systemen is hierbij een belangrijke stap, maar ook is een andere kijk op publieke dienstverlening nodig. We moeten naar een minder complexe context waarin iedereen publieke dienstverlening ontvangt op een toegankelijke en begrijpelijke manier. Hierbij beginnen we niet op nul, veel trajecten zijn de afgelopen jaren ingezet, het gaat om doorpakken op het:

- Verder op orde brengen van de informatievoorziening en -huishouding waarmee burgers, organisaties en het parlement inzicht wordt gegeven in het handelen en de besluiten van de overheid.
- Uitfaseren van belemmerende legacy-systemen, in bijzonder bij uitvoeringsorganisaties.
- Verbeteren en (opnieuw) inrichten van de publieke dienstverlening vanuit 'één-overheid-benadering' op een manier die aansluit bij de leefwereld en context van burgers en ondernemers.
- Versnellen van de aanpak van digitale toegankelijkheid van overheidswebsites en -apps;
- Versterken van de generieke digitale infrastructuur, voorzieningen en kennis en vaardigheden in Caribisch Nederland zodat ook zij volwaardig gebruik kunnen maken van digitalisering;
- Versterken van de beschikbare IT-expertise bij de overheid.

Achtergrond bij mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 1 – Open en Transparante Overheid, Fiche 2 – Digitale overheid: de basis op orde, Fiche 3 – Tegengaan van niet gebruik sociale regelingen. Fiche 4 -Toekomstvast Informatievoorziening (J&V), Fiche 5 – Informatiebeleid en archiefwet*

Opgave B: Verdienvermogen versterken in een groene digitale economie

Digitalisering draagt bij aan brede welvaart en is onmisbaar in de economie ten behoeve van een duurzame samenleving. Nederland loopt voorop in Europa, maar behoud van deze positie is geen rustig bezit. Om voorop te blijven is blijvende aandacht voor innovatie nodig. Toepassing van geavanceerde digitale technologieën door het bedrijfsleven helpt de productiviteit te vergroten en heeft daarmee een grote, positieve impact op het verdienvermogen en brede welvaart. Ook de ontwikkeling van digitale gemeenschapsgoederen kan hieraan bijdragen. Het fundament onder deze digitale economie is onze digitale infrastructuur. Het gaat om een breed netwerk van regionale en internationale verbindingen van onder meer zeekeblen, datacenters en internetknooppunten. Dit moeten we versterken, terwijl we rekening houden met de impact van digitalisering op het klimaat. Tezamen met de EU is het belangrijk een groene digitale transitie te borgen. De opgave is om de sterke positie van Nederland op langere termijn te versterken en genoemde randvoorwaarden stevig te verankeren. Dit kan door het:

- Versterken van de hoogwaardige, betrouwbare en veilige infrastructuur met connectiviteit van wereldklasse met behoud van een vrij en open internet door het multi-stakeholder model;
- Versterken en verbinden van data-ecosystemen in samenwerking met de Europese Commissie;
- Versterken Nederlandse en Europese ecosysteem op het gebied van AI;
- Inzetten op digitalisering én duurzaamheid om een groene digitale economie te borgen: zowel verduurzaming van de IT-sector als de bijdrage van digitalisering aan verduurzaming van sectoren.
- Versterken van de samenwerking tussen het bedrijfsleven, de wetenschap en overheid om zo sneller tot nieuwe inzichten en innovatieve toepassingen te komen die bij succes opgeschaald kunnen worden.

Achtergrond bij mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 6 – Digitale Infrastructuur, Fiche 7 – AI verdienvermogen, Fiche 8 - Waardengedreven AI benutten voor maatschappelijke opgaven, Fiche 9 – Digitalisering Goederenvervoer.*

Opgave C: Versterken van mensgerichte digitalisering

Iedereen moet erop kunnen vertrouwen dat grondrechten worden gerespecteerd; ook in de digitale wereld. Dat is nu niet altijd vanzelfsprekend. Zo ontwikkelen sommige bedrijven applicaties die kwetsbare groepen als jongeren verleiden, werken toepassingen soms discriminerend, en ondermijnt desinformatie het publieke debat. Actie is nodig om burgers in de samenleving te beschermen, hen meer regie te geven over het digitale leven en te zorgen dat mensen centraal staan bij de ontwikkeling en inzet van data en technologie. Dit kan onder meer door:

- Een duidelijke, scherpe aanpak voor de verantwoorde en mensgerichte inbedding van nieuwe technologie, met daarbij specifieke aandacht voor rechtshandhaving en rechtsbescherming;
- Versterkte inzet op mensgerichte artificiële intelligentie;
- Actieplan om kinderrechten in de digitale wereld verder te beschermen;
- Toezicht op wet- en regelgeving in het digitale domein te versterken;
- Stimuleren en inzetten van alternatieven voor online platformen en diensten bij publieke instellingen;
- Uitbouwen van instrumenten om discriminatie te voorkomen en kwetsbare groepen te beschermen.

Dit kan grotendeels worden verwezenlijkt door het continueren van bestaand beleid. Achtergrond bij een aantal mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 10 – Digitaal toezicht, Fiche 11 – Digitale autonomie en eigen alternatieven (maatregelen inzake gemeenschapsgoederen), Fiche 12 – Digitale rechtsstaat,*

Opgave D: Burgers versneld digitaal vaardiger maken

Veel Nederlanders hebben onvoldoende digitale vaardigheden en mediawijsheid om zich digitaal te kunnen redden en zich bijvoorbeeld te kunnen weren tegen phishing of desinformatie. Daarnaast is een aanzienlijk aantal bestuurders in het bedrijfsleven en de overheid onvoldoende geletterd en schat daardoor kansen én risico's verkeerd in. De opgave is om adequate ondersteuning te bieden aan burgers die digitaal vastlopen en digitale vaardigheden te verbeteren, met aandacht voor behoud van analoge alternatieven om digitale uitsluiting te voorkomen. Dit kan onder meer door:

- Sterker verankeren van digivaardigheden en mediawijsheid in het (groene) onderwijs.
- Opzetten van lokale ondersteuningsnetwerken voor hulp bij digitale vragen in gemeenten waarin bibliotheken, zorg- en welzijnsinstellingen en private organisaties samenwerken.
- Uitbreiding van lokaal leeraanbod, een impuls op online cursusaanbod waarmee mensen thuis kunnen oefenen en opschaling van de gratis Digihulplijn.

Achtergrond bij mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 13 – Digitalisering funderend onderwijs, Fiche 14 – Versterken van digitale inclusie, Fiche 15 – Versterken vertrouwen journalistiek*

Opgave E: Arbeidsmarkt en ICT-tekorten

Er zijn grote uitdagingen op de arbeidsmarkt. Nederland en Europa kampen met een groot tekort aan ICT'ers en specialisten met digitale vaardigheden. Dit beperkt ons in de mogelijkheid om kansen te benutten en risico's te mitigeren. In het Actieplan groene en digitale banen zijn al stappen gezet, maar er is meer nodig. Dit kan door de instroom in bètatechnisch onderwijs te verhogen, instroom en behoud van technisch personeel op de arbeidsmarkt te versterken (door aantrekkelijk werkgeverschap), bijscholing en opschaling van succesvolle regionale publiek-private scholingsinitiatieven en het verhogen van productiviteitsgroei door inzet van (proces) innovaties via digitalisering.

Achtergrond bij mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 16 – Digitaal Talent.*

Opgave F: Nederland digitaal veiliger en meer weerbaar maken

De digitale dreiging voor Nederland is groot. Statelijke actoren zetten cyberaanvallen in om geopolitieke doelen te bereiken, afpersing vormt een aantrekkelijk verdienmodel voor criminelen en de snelle ontwikkeling van nieuwe technologieën als Quantum en AI geeft kansen voor betere weerbaarheid maar gaat ook gepaard met nieuwe dreigingen. Tegelijkertijd blijft de groei in weerbaarheid en risicobesef achter. De opgave is om deze scheefgroei te verkleinen en te zorgen dat incidenten sneller worden opgemerkt en gemitigeerd zodat de gevolgen en schade voor economie en samenleving beperkt blijven.

Achtergrond bij mogelijke intensivering treft u aan in: *Fiche 17 – Cybersecurity en cybercrime en in Fiche 18 - Veilige havens (digitale veiligheid)*

Opgave G: Mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden in het digitale domein

Als land autonoom keuzes kunnen maken is ook digitaal een belangrijk doel. De ontwikkeling van digitale technologie is onderdeel geworden van een geopolitieke krachtmeting. Landen bouwen daarom gericht strategische capaciteit op in cruciale posities binnen waardenketens. Het versterken van de digitale competenties, mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden en uitbreiden van (Europese en mondiale) partnerschappen zijn daarom cruciale en urgente politieke thema's geworden. Om onze weerbaarheid en open strategische autonomie te vergroten is een gecoördineerde aanpak belangrijk, onder meer door gericht maatregelen te nemen om risico's te mitigeren en investeringen in essentiële technologieën als cloud, AI, cybersecurity en 5G/6G. Daarnaast is het belangrijk om te blijven inzetten op spelregels voor digitale markten en diensten. Mitigeren van de risico's van strategische afhankelijkheden kan onder andere via de volgende sporen:

- Promote: behoud en vergroten van kennis over – en stimuleren van- sleuteltechnologieën en – toepassingen in strategische sectoren, denk aan netwerktechnologieën (5G/6G), AI, Cloud, dataruimtes en Cybersecurity;
- Protect: beschermen van die onderdelen van het digitale domein waar ongewenste zeggenschap of afhankelijkheden kunnen leiden tot risico's voor ons verdienvermogen, de nationale veiligheid, grondrechten, publieke waarden of andere belangen;
- Partnership: samenwerking met strategische partners wereldwijd op de ontwikkeling van - en het kunnen beschikken over digitale sleuteltechnologieën. Tevens versterken van de Europese - en mondiale coalities voor waardengedreven digitaliseren, onder meer met het oog op het ontwikkelen van internationale kaders/normen op nieuwe technologieën;

- Opschalen van de ontwikkeling en het gebruik van digitale gemeenschapsgoederen als open leermaterialen, open source software en hardware en open data om publieke waarden te beschermen;
- Realiseren van specifieke, eigen toepassingen zoals een Nationale (Overheids)Cloud en Wallet;
- Scherpe regulering en bijbehorend toezicht van digitale markten en diensten in Europees verband.

Achtergrond bij mogelijke intensiveringen treft u aan in: *Fiche 19 – Economische Veiligheid en Weerbaarheid* en in *Fiche- 11 Digitale Autonomie en eigen alternatieven*

Opgave H: Data en digitalisering benutten voor maatschappelijke opgaven

Gelijktijdig met- en voortbouwend op het op orde brengen van de basis (opgave A) is er een gedeelde ambitie om gegevens beter en op rechtmatige wijze te benutten om aan maatschappelijke opgaven te werken. Van klimaat en mobiliteit, en van zorg-, agro- tot het justitiedomein: overal kan data worden gebruikt om ons land verder te helpen en te sturen op de beschikbaarheid en kwaliteit van voorzieningen. Dit geldt in bijzonder ook voor het sturen in de fysieke leefomgeving, op land én zee. In alle sectoren lopen overheden en bedrijven tegen vergelijkbare problemen aan omtrent infrastructuur, gegevensdeling en standaarden. Daarom missen we kansen. Dit doorbreken kan onder meer door:

- Het onderhouden¹ en organiseren van het verantwoord data delen tussen overheden en relevante partijen in data-ecosystemen, in het bijzonder door in te zetten op vergaande standaardisatie in een federatief datastelsel en dataspaces;
- In het verlengde daarvan inzetten op een centrale versnellingsaanpak voor verantwoorde gegevensdeling, bijvoorbeeld bij interpretatieverschillen van wet- en regelgeving of waardenspanning;
- Vergroten van vertrouwen in de data-economie door het versterken van grip op data door burgers en bedrijven via uitvoering van Europese wetgeving en het bevorderen van datadelings- en afsprakenstelsels;
- Het ontwikkelen van digitale representaties (digital twins) van fysieke leefomgevingen;
- Digitalisering van data-inwinning, -transport en -uitwisseling voor wettelijke overheidstaken op gebied van toezicht, handhaving, beheer en beleid in de fysieke leefomgeving. Zodat het samengaan van waterbeheer, bodemgebruik, energie opwekking, landbouw, infrastructuur, woningbouw én bescherming van onze natuur is geborgd. Hieronder valt ook de digitaliseringsopgave voor de beveiliging van strategische infrastructuur tegen statelijke dreigingen (zowel cyber - als fysieke dreiging)

Achtergrond bij mogelijke intensiveringen treft u aan in: *Fiche 20 – Doorbreek de problemen met gegevensdeling*, *Fiche 21 – Gegevensuitwisseling (VWS)*, *Fiche 22 – digitalisering in het landbouw-, natuur-, en voedseldomein* en *Fiche 23 – Data en digitalisering mobiliteit*. Daarnaast worden in de *Fiches 24 – Windenergie op de Noordzee*, *Fiche 25 – Beveiliging Noordzee infrastructuur* en *Fiche 26 – Bodemdaling (landelijke bodemdalingsmeetsysteem)* delen van bovengenoemde digitaliseringsopgave meegenomen.

Opgave I: Uitvoerbare wet- en regelgeving en adequaat toezicht

Duidelijke regels en stevig toezicht zijn essentieel voor een eerlijke digitale economie en betrouwbare toepassing van technologie in de samenleving. Om de digitale transitie te versterken, sturen en vertrouwen te vergroten, hebben de Europese en nationale wetgever nieuwe wetgeving geïntroduceerd die in samenhang dient te worden geïmplementeerd. Om dit op een haalbare en verantwoorde wijze te kunnen doen moeten departementen, uitvoeringsorganisaties, de toezichthouder, bedrijven en medeoverheden worden ondersteund met voldoende handvatten, beperkte regeldruk en standaarden. Als we nú niet investeren in de implementatie van die wetten en het toezicht daarop, zal de naleving van bestaande en nieuwe wetgeving tekort blijven schieten. Dit kan door het:

- Investeren in capaciteit om (nieuwe) regels uit te voeren.
- Stimuleren van kennisdeling en samenwerking om te borgen dat vraagstukken gezamenlijk worden opgelost, in plaats van ieder voor zich. Bijvoorbeeld kijkend naar de openbare registers bij verschillende ministeries.
- Versterken van effectief en meer integraal toezicht op digitale regelgeving en het digitale domein;

Achtergrond bij mogelijke intensiveringen treft u aan in: *Fiche 12 – Digitale Rechtsstaat*, *Fiche 10 – digitaal toezicht* en *Fiche 27 - efficiëntere implementatie digitale wet- en regelgeving*

¹ Bijvoorbeeld het digitaal stelsel mobiliteitsdata waarin private partijen, gemeenten, provincies en Rijksoverheden samenwerken om groene mobiliteit te stimuleren en waardoor Nederlanders efficiënter van A naar B kunnen reizen.

Governance

De huidige governance gaat uit van een coördinerend staatssecretaris voor digitalisering. Voor realisatie van kabinetsbrede ambities werkt die staatssecretaris samen met bewindspersonen en bestuurders van departementen en medeoverheden die vanuit eigen politieke- en bestuurlijke verantwoordelijkheden sturen op de verschillende digitaliseringsonderwerpen en de eigen digitale organisatie. Op beleidsmatig vlak wordt door de staatssecretaris intensief samengewerkt met de minister van Justitie en Veiligheid (digitale veiligheid) en de minister van Economische Zaken (digitale economie) gelet op hun brede coördinerende verantwoordelijkheden op digitale thema's. Om de samenwerking en (interdepartementale) afstemming op ambtelijk niveau te ondersteunen is de Ambtelijke Commissie Digitalisering ingesteld.

De huidige organisatie en werkwijze functioneren over het algemeen goed en dragen bij aan het goed bedienen van de Vaste Kamercommissie Digitale Zaken van de Tweede Kamer. Echter, in bepaalde gevallen wordt ervaren dat de huidige governance te weinig mogelijkheden biedt om politiek, beleid en uitvoering interbestuurlijk integraal te verbinden. Dit geldt in bijzonder in situaties waar snel gereageerd moet worden, of wanneer wordt gewerkt aan opgaven die niet helder of bij veel verschillende departementen belegd zijn.

Om dit voortbouwend op de kwaliteit van het huidige model te adresseren stellen wij voor om – met behoud van huidige bevoegdheden van departementen en medeoverheden als uitgangspunt – een coördinerend minister voor digitalisering te benoemen en een ministeriële onderraad voor digitalisering in te richten.² Dit biedt het kabinet en in het verlengde daarvan de beide Kamers de volgende voordelen:

- Werkbare en doelmatige uitvoering van digitalisering wordt beter dan nu meegenomen in besluitvorming;³
- Het wordt voor bewindspersonen makkelijker om over de grenzen van de eigen ministeriële verantwoordelijkheid samen te werken aan digitalisering vanuit een integrale blik;
- Er kan snel tot breed gedragen politieke keuzes worden gekomen volgens een inzichtelijk proces;

Een onderraad verbindt bewindspersonen structureel, brengt daarmee samenhang in ambities, doelstellingen en activiteiten en kan zowel lopende processen als de reactie op urgente kwesties versnellen. Daarnaast geeft het kabinet door het benoemen van een coördinerend minister het noodzakelijke gewicht aan het onderwerp. Binnen dit voorstel onderscheiden wij in ieder geval twee opties:

1. Minister voor digitalisering die werkt aan de domein overstijgende opgaven op het gebied van digitalisering, zoals onder meer beschreven in dit fiche⁴
2. Coördinerend minister voor digitalisering, geflankeerd door ministers die coördineren op de kernopgaven op het gebied van digitale veiligheid, economie, samenleving en overheid.

Om de governance verder te versterken wordt daarnaast voorgesteld om de bestaande overleg- en besluitvormende gremia te versterken, in bijzonder om de Nederlandse positie in de EU en internationaal goed voor het voetlicht te kunnen (blijven) brengen en de uitvoering de noodzakelijke ruimte te bieden.

² Voorstel hierbij is om cybersecurity zoals nu het geval is vanwege samenhang met economische en nationale veiligheid aangesloten te houden bij de bestaande Raad voor Defensie, Internationale, Nationale en Economische Veiligheid (RDINEV).

³ Hierbij zal verbinding moeten worden gezocht met de Ministeriële Commissie Uitvoering (MCU)

⁴ Hierbij wordt niet afgedaan aan bestaande verantwoordelijkheden van bewindspersonen op gebied van (digitale) veiligheid, economie en overheid.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401004

Den Haag, 19 april 2024

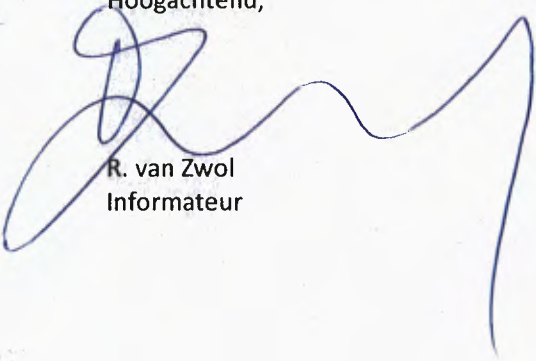
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn te informeren over de volgende vraag.

- Of en zo ja, in welke gevallen kan het dragen van gezichtsbedekkende kleding worden verboden voor, tijdens en na afloop van voetbalwedstrijden ?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



202401041

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EZ Den Haag

Ministerie van Algemene Zaken
t.a.v. minister president M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

**Ministerie van
Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EZ Den Haag
Nederland

Contactpersoon

Datum 24 april 2024
Betreft Informatieverzoek Gezichtsbedekkende kleding en betaald
voetbal (202401004)

Onze referentie
2024-0000248459

Uw referentie
202401004

Bijlage(n)
KNVB Richtlijn Termijn
Stadionverbod

Geachte heer Rutte,

In uw brief van 19 april 2024 heeft (kenmerk 202401004) heeft u ons het verzoek van de informateur doen toekomen om een antwoord op de volgende vraag:

Of en zo ja, in welke gevallen kan het dragen van gezichtsbedekkende kleding worden verboden voor, tijdens en na afloop van voetbalwedstrijden?

Bij de beantwoording is uitgegaan van wedstrijden die in het betaald voetbal worden gespeeld. Amateurvoetbal met belangstellenden langs de lijn blijft in de beantwoording buiten beschouwing. Daarnaast wordt in de beantwoording een onderscheid gemaakt tussen 1) mogelijkheden voor een verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding *tijdens* voetbalwedstrijden *binnen* het stadion enerzijds en 2) mogelijkheden voor een dergelijk verbod *voor* en *na* wedstrijden, in de directe nabijheid van voetbalwedstrijden anderzijds.

Bijgaand treft u de verzochte informatie. Ik wil u vragen deze informatie door te geleiden naar de informateurs.

Hoogachtend,

Namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
de secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties,

1. Verbod tijdens voetbalwedstrijden

Huidige situatie:

- In een stadion is het dragen van gezichtsbedekkende kleding verboden conform beleid en regelgeving van de KNVB. De betaaldvoetbalorganisaties zijn zelf verantwoordelijk voor de veiligheid in het stadion en de handhaving van de huisregels (waaronder ook het verbod op gezichtsbedekkende kleding). De politie komt in principe niet in de stadions, tenzij er grote ongeregelheden plaatsvinden. De politie heeft dan ook geen rol in het handhaven van de huisregels. Het verbod op gezichtsbedekkende kleding is vastgelegd in het reglement rondom de stadionverboden (zie de bijlage):
 - Bezit en/of voorhanden hebben van gezichtsbedekkende materialen: stadionverbod voor 9 maanden;
 - Het zodanig bedekken van het gezicht waardoor herkenning door stewards en/of beveiligingspersoneel en/of de politie en/of biometrische toepassingen (deels) onmogelijk wordt gemaakt: stadionverbod voor 18 maanden.
 - In geval van een stadionverbod van meer dan 12 maanden, wordt door de KNVB eveneens een geldboete opgelegd.
- Deze maatregelen zijn getroffen om ongeregelheden in en om de voetbalstadions aan te pakken in het kader van het bredere offensief van kabinet, politie, OM, burgemeesters en de KNVB. Dit is ook vermeld in de brief aan de Tweede Kamer van 28 september 2023 over Veilig en Toegankelijk voetbal.
- Dit verbod geldt voor het bezoek aan stadions van betaaldvoetbalorganisaties.
- Als een stadionverbod wordt afgegeven is de desbetreffende persoon landelijk uitgesloten van het bezoek aan voetbalstadions en evenementen waaraan een betaaldvoetbalorganisatie deelneemt.

Toekomstige, aanvullende mogelijkheden:

In feite is er door de KNVB reeds voorzien in een verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding bij voetbalwedstrijden in stadions, met bijbehorende sancties. Verbodsmaatregelen die, hierboven op, van overheidswege worden getroffen, lijken dan ook weinig toe te voegen.

Mocht het niettemin wenselijk worden gevonden om zulke maatregelen landelijk en uniform vast te stellen, dan is denkbaar dat wordt onderzocht of hiertoe de Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding (hierna: Wgbk) kan worden aangepast.

Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding

Op een overtreding van de Wgbk staat een boete van EUR 150 volgens de huidige richtlijnen van het OM (beleidsbrief OM 13 juni 2019). Het verbod richt zich op het dragen van gezichtsbedekkende kleding op een aantal plekken, waaronder onderwijsinstellingen, zorginstellingen, openbaar vervoer en overheidsgebouwen.

Datum
24 april 2024

Onze referentie
2024-0000248459

Datum
24 april 2024

Onze referentie
2024-0000248459

Een specifiek wettelijk verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding is gerechtvaardigd op plaatsen waar die kleding de onderlinge communicatie ernstig kan belemmeren, waardoor de kwaliteit van de dienstverlening en de veiligheid onvoldoende gewaarborgd kunnen worden.¹ De wet is niet van toepassing in de openbare ruimte, zoals het gebied rond voetbalstadions.

Voor veel voetbalstadions geldt dat de stadions ook voor andere evenementen dan voetbalwedstrijden worden ingezet. Denk aan De Kuip, Gelredome en de Johan Cruyff Arena. Omdat de wet bepaalde plekken aanwijst voor het verbod op gezichtsbedekkende kleding, zou dit mogelijk de multifunctionele inzet van de voetbalstadions bemoeilijken.

Grondrechtelijk kader

Een belangrijke randvoorwaarde bij het betrekken van voetbalstadions in de Wgbk is dat zal moeten worden beargumenteerd dat een dergelijk verbod in overeenstemming is met de grondrechten die hierdoor beperkt worden. Tijdens de totstandkoming van de Wgbk is ingegaan op de verhouding tot de volgende grondrechten:

- Inbreuk op de persoonlijke levenssfeer (art. 10 Grondwet; art. 8 EVRM)
- Verbod van discriminatie op grond van religie of geslacht (art. 1 Grondwet; art. 14 EVRM)
- Inbreuk op godsdienstvrijheid en vrijheid van meningsuiting (art. 6-7 Grondwet; art. 9-10 EVRM)

Voor het uitbreiden van de Wgbk naar voetbalstadions zou duidelijk moet worden aangetoond dat de beperking van het grondrecht noodzakelijk is met het oog op een legitiem doel en voldoet aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit. Aannemelijk is dat het doel rondom voetbal enkel gelegen kan zijn in het bevorderen van de openbare orde en veiligheid en dat beperking enkel gericht kan zijn op specifieke situaties die daarvoor een gevaar vormen.

Aangezien er reeds een KNVB Richtlijn Termijn Stadionverbod in werking is en een aantal voetbalstadions ook niet-voetbalevenementen aanbieden, zal tijdens een mogelijk toekomstige wetsbehandeling de proportionaliteit en subsidiariteit naar verwachting nadrukkelijk aandacht krijgen.

Ten overvloede merk ik op dat de Wgbk op dit moment wordt geëvalueerd in opdracht van mijn ministerie, conform de toezegging die is gedaan tijdens de parlementaire behandeling ervan. De resultaten daarvan worden voor het zomerreces verwacht.

2. Verbod voor en na wedstrijden

Huidige situatie:

Op het moment dat voetbalsupporters met het openbaar vervoer naar en van het stadion reizen, is de Wgbk van toepassing. In het openbaar vervoer mogen zij hun gezicht niet bedekken.

¹ Kamerstukken II 2015/16, 34 349, nr. 3, p. 4.

Datum
24 april 2024

Onze referentie
2024-0000248459

Buiten voetbalstadions is het aan de burgemeester, in afstemming met de driehoek, om de openbare orde te handhaven. Voor de voorbereiding van voetbalevenementen worden ook betaaldvoetbalorganisaties betrokken en wordt gesproken van "de lokale vierhoek". Gemeentes kunnen in hun APV geen generiek verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding opnemen. Een dergelijk verbod zou neerkomen op een beperking van grondrechten en vereist vanwege de grondwettelijke beperkingssystematiek een wettelijke grondslag. Optreden tegen het dragen van gezichtsbedekkende kleding voor en na voetbalwedstrijden, in de directe nabijheid van een stadion, zou eventueel denkbaar kunnen zijn in de volgende gevallen:

- Noodbevel/-verordening: Bij ernstige wanordelijkheden of de ernstige vrees voor het ontstaan hiervan kan de burgemeester een noodbevel of noodverordening uitvaardigen (art. 175-176 Gemeentewet). Een noodbevel richt zich tot specifieke personen, een noodverordening kan algemeen verbindende voorschriften bevatten. In beginsel is het niet toegestaan om via een noodverordening af te wijken van de Grondwet (art. 175 Gemeentewet). Daar zou een verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding wel op neerkomen (persoonlijke levenssfeer, religie en eventuele andere grondrechten). In de praktijk komen zulke beperkingen echter regelmatig voor. Een rechter zal dit normaal gesproken alleen goedkeuren indien de inbreuk op het grondrecht kortdurend is en ermee een acuut en concreet (levens)gevaar voorkomen wordt.
- Samenscholingsverbod: Een gemeenteraad kan in de APV een verbod om op een openbare plaats deel te nemen aan een samenscholing of door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot ongeregeldheden.
- In sommige gemeentes omvat dit samenscholingsverbod in de APV ook een verbod om voorwerpen mee te nemen, zoals een bivakmuts, wanneer een voorval plaatsvindt waardoor ongeregeldheden ontstaan of dreigen te ontstaan. Bijvoorbeeld Rotterdam kent een vergelijkbare bepaling in de APV. Ons is geen voorbeeld bekend waarin dergelijke verboden zijn gehandhaafd. Daarmee is ons ook geen jurisprudentie bekend waarin de rechter een dergelijke APV-bepaling heeft getoetst aan de Grondwet of het EVRM.
- Zowel bij toepassing van het noodbevel/de noodverordening als bij de ons bekende voorbeelden in de APV is dat er sprake is van een concrete bedreiging van de openbare orde. Generieke verboden kunnen op grond hiervan niet worden afgegeven.

Toekomstige, aanvullende mogelijkheden:

Voor een generiek verbod op het dragen van gezichtsbedekkende kleding voor en na voetbalwedstrijden, geldt een vergelijkbaar verhaal als voor de mogelijkheden voor een dergelijk verbod tijdens voetbalwedstrijden. Hiervoor is een wettelijke basis nodig, die in de Wgbk gevonden zou kunnen worden. Een dergelijke wet(swijziging) zal een inbreuk maken op verschillende grondrechten, in het bijzonder de persoonlijke levenssfeer, die rechtvaardiging behoeft. Onderdeel van die rechtvaardiging is de vraag of een dergelijk generiek verbod als proportioneel kan worden beschouwd. Daartoe is weer relevant wat de bestaande mogelijkheden zijn om reeds op grond van gemeentelijke regelgeving, in concrete situaties, op te treden.



RICHTLIJN TERMIJN STADIONVERBOD

SEIZOEN 2023/'24



Richtlijn termijn stadionverbod Seizoen 2023/'24

I - TERMIJNEN

Eenieder die door een betaaldvoetbalorganisatie (BVO) en/of het Openbaar Ministerie aan de KNVB wordt gemeld ter zake het in strijd handelen met de Standaardvoorwaarden van de KNVB en/of het zich schuldig maken aan voetbalgerelateerd wangedrag, waaronder in ieder geval, maar niet uitsluitend, ongeregelheden rondom voetbalwedstrijden worden verstaan, zal door de KNVB worden uitgesloten van het bezoek aan voetbalstadions en evenementen waaraan een BVO deelneemt. De KNVB zal de desbetreffende personen landelijke stadionverboden opleggen overeenkomstig de in deze Richtlijn termijn stadionverbod (hierna: "Richtlijn") weergegeven termijnen. De KNVB hanteert het uitgangspunt dat de genoemde termijnen onvoorwaardelijk gelden. Desalniettemin kunnen de door de KNVB opgelegde termijnen bestaan uit een voorwaardelijk en een onvoorwaardelijk deel, zulks ter beoordeling van de KNVB.

Indien de in deze Richtlijn weergegeven gedragingen gericht zijn tegen personen die functioneel betrokken zijn bij het voetbal (bijvoorbeeld spelers, trainers, medewerkers, (assistent-) scheidsrechters, personen die belast zijn met de ordehandhaving, hulpdiensten en verkeersregelaars) kan de in de Richtlijn genoemde termijn worden verdubbeld, zulks ter beoordeling van de KNVB.

Indien sprake is van recidive (een persoon die gedurende dan wel 2 jaar na afloop van de termijn van een opgelegd stadionverbod aan de KNVB wordt gemeld ter zake het in strijd handelen met de Standaardvoorwaarden van de KNVB en/of het zich schuldig maken aan voetbalgerelateerd wangedrag), waarbij een persoon voor de derde keer een landelijk stadionverbod opgelegd krijgt van 12 maanden of langer, zal het stadionverbod worden omgezet in een levenslang stadionverbod. Bij recidive van de meest ernstige gedragingen als bedoeld in deze Richtlijn, waarvoor in beginsel een termijn van 240 maanden is weergegeven, kan een levenslang stadionverbod worden opgelegd. Beide voorgaande situaties zijn ter beoordeling van de KNVB.

INLEVEREN PASFOTO: Als de KNVB aan een persoon een landelijk stadionverbod oplegt, is deze persoon verplicht om binnen zes weken na de ingangsdatum van het opgelegde stadionverbod een goed gelijkende, recente pasfoto ter beschikking te stellen aan de KNVB, zodat op een behoorlijke naleving van het stadionverbod kan worden toegezien. Indien niet of niet tijdig aan deze verplichting wordt voldaan, wordt de termijn van het stadionverbod verdubbeld.



| Gedraging | Aantal maanden | Uren alternatief traject |
|--|---|--|
| Overtreding van de Wet op de identificatieplicht in het stadion | 3 maanden (1 ^e keer voorwaardelijk) | |
| Overtreding van de Wet op de identificatieplicht rond het stadion (alleen in combinatie met een andere gedraging) | 3 maanden (1 ^e keer voorwaardelijk) | |
| Het zich langer ophouden bij of op plaatsen als doorgangen, trappen en vluchtwegen dan strikt noodzakelijk is voor het betreden dan wel het verlaten van de tribune of het stadion | 3 maanden (1 ^e keer voorwaardelijk) | |
| Roken in het stadion | 3 maanden (1 ^e keer voorwaardelijk) | |
| Overig voetbalgerelateerd wangedrag, niet nader en/of afzonderlijk vermeld in deze richtlijn, waardoor het aanzien en/of het belang van het voetbal wordt geschaad | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 3 tot en met 36 mnd | Afhankelijk van de termijn: 6 tot en met maximaal 90 uur |
| Opgeven van een valse naam | 3 maanden | 6 tot en met 9 uur |
| Bezit en/of voorhanden hebben gezichtsbedekkende materialen | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Overtreding van een Algemene Plaatselijke Verordening (APV) | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Poging tot brandstichting met geringe gevaarzetting | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Niet voldoen aan een bevel of vordering van personen die belast zijn met de kaartcontrole en/of het handhaven van de orde, waaronder politie en stewards | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Valsheid in geschrift | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Beledigen en/of kwetsen van personen | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Diefstal of verduistering | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Openbare dronkenschap in of rond het stadion | 9 maanden | 15 tot en met 22 uur |
| Baldadigheid | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 9 tot en met 12 mnd | Afhankelijk van de termijn: 15 tot en met maximaal 30 uur |
| Provocatie | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 9 tot en met 12 mnd | Afhankelijk van de termijn: 15 tot en met maximaal 30 uur |
| Bezit en/of gebruik van (verboden) middelen als bedoeld in de Opiumwet en/of andere middelen die het bewustzijn en gedrag van een persoon ongunstig kunnen beïnvloeden | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 9 tot en met 18 mnd | Afhankelijk van de termijn: 15 tot en met 45 uur |



| | | |
|---|---|--|
| Vernieling en/of beschadiging | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 9 tot en met 24 mnd | Afhankelijk van de termijn: 15 tot en met 60 uur |
| Niet voldoen aan een verplichte combiregeling | 12 maanden | 24 tot en met 30 uur |
| Poging tot binnendringen van het stadion | 12 maanden | 24 tot en met 30 uur |
| Ongewenste intimiteit | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 12 tot en met 24 mnd | Afhankelijk van de termijn: 24 tot en met maximaal 60 uur |
| Gooien van voorwerpen en/of vloeistoffen | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 12 tot en met 36 mnd | Afhankelijk van de termijn: 24 tot en met maximaal 90 uur |
| Het verrichten van een verwijtbare handeling (o.a. het afschermen, medeplegen en/of faciliteren) waardoor herkenning van de dader(s) door stewards en/of beveiligingspersoneel en/of politie en/of biometrische toepassingen (deels) onmogelijk wordt gemaakt | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Het zodanig bedekken van het gezicht waardoor herkenning door stewards en/of beveiligingspersoneel en/of de politie en/of biometrische toepassingen (deels) onmogelijk wordt gemaakt | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Aanbieden/verkoop van toegangskaarten | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Bezit en/of verkoop van illegale toegangskaarten | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Opruiming | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Brandstichting met geringe gevaarzetting | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Wederspannigheid | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Eenvoudige mishandeling | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Openlijke geweldpleging tegen goederen | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Bezit en/of voorhanden hebben en/of afsteken van vuurwerk | 18 maanden | 36 tot en met 45 uur |
| Overtreding landelijk stadionverbod (buiten het stadion) | 18 maanden | ----- |
| Overtreding van de Wet wapens en munitie | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 18 tot en met 36 mnd | Afhankelijk van de termijn: 36 tot en met maximaal 90 uur |
| Vorbereidingshandeling (alleen voor feiten waarop volgens deze richtlijn minimaal 18 maanden staat) | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 18 tot en met 36 mnd | Afhankelijk van de termijn: 36 tot en met maximaal 90 uur |
| Poging tot brandstichting met ernstige gevaarzetting | 36 maanden | 75 tot en met 90 uur |
| Poging zware mishandeling | 36 maanden | 75 tot en met 90 uur |
| Bedreiging | 36 maanden | 75 tot en met 90 uur |
| Huisvredebreuk/lokaalvredebreuk | 36 maanden | 75 tot en met 90 uur |
| Poging tot betreden van het (speel)veld | 36 maanden | 75 tot en met 90 uur |



| | | |
|---|---|---|
| Overtreding landelijk/lokaal stadionverbod (in het stadion) | 36 maanden | ----- |
| Openlijke geweldpleging tegen personen | Afhankelijk van het feit en/of de gevolgen 36 tot en met 48 mnd | Afhankelijk van de termijn: 75 tot en met maximaal 90 uur |
| Binnendringen van het stadion met geweld | 48 maanden | ----- |
| Betreden van het (speel)veld (erfvredebreuk) | 60 maanden (*) | 120 tot en met 150 uur (*) |
| Vernieling met ernstige gevolgen | 60 maanden | ----- |
| Bezit en/of voorhanden hebben en/of afsteken van illegaal knalvuurwerk | 60 maanden | ----- |
| Mishandeling met zwaar lichamelijk letsel ten gevolge c.q. zware mishandeling | 60 maanden | ----- |
| Brandstichting met ernstige gevaarstelling | 60 maanden | ----- |
| Deelneming aan een aanval en/of een vechterij | 60 maanden | ----- |
| Belediging groep c.q. verspreiding discriminatoire uitlatingen (*) | 120 maanden (*) | 240 tot en met 300 uur (*) |
| Poging doodslag | 120 maanden | ----- |
| Mishandeling met de dood ten gevolge | 240 maanden | ----- |
| Doodslag | 240 maanden | ----- |
| Deelneming aan aanval en/of vechterij met de dood ten gevolge | 240 maanden | ----- |

(*) Deze gedraging komt in aanmerking voor een alternatief traject, zie III punt 6.

II - GELDBOETES

Indien de KNVB op grond van artikel 10.2 van de Standaardvoorwaarden van de KNVB een stadionverbod oplegt met een termijn van ten minste 12 maanden, zal de KNVB tevens (overeenkomstig het bepaalde in artikel 10.3 van de standaardvoorwaarden van de KNVB) een geldboete opleggen:

- voor personen in de leeftijdscategorie vanaf 12 tot 16 jaar bedraagt de geldboete € 100,-;
- voor personen in de leeftijdscategorie vanaf 16 tot 18 jaar bedraagt de geldboete € 250,-;
- voor personen vanaf 18 jaar bedraagt de geldboete € 450,-.

Indien er sprake is van overtreding van een opgelegd stadionverbod zal de KNVB voor de eerste overtreding een geldboete van € 900,- opleggen, voor de tweede overtreding een geldboete van € 1.500,- en voor de derde en elke navolgende overtreding een geldboete van € 2.000,-.



III - ALTERNATIEF TRAJECT

De BVO's hebben de mogelijkheid om de Commissie Stadionverboden (hierna: "commissie") van de KNVB te verzoeken een onvoorwaardelijk landelijk stadionverbod om te zetten in een deels voorwaardelijk stadionverbod. Om in aanmerking te komen voor deze omzetting dient een stadionverbodhouder een zogeheten alternatief traject te volgen, welke bestaat uit het verrichten van een aantal uren onbetaalde arbeid, ten behoeve van de BVO die het verzoek doet. Het verzoek dient gedaan te worden door de BVO waar de stadionverbodhouder supporter van is. De KNVB heeft voor dit alternatief traject een aantal voorwaarden opgesteld:

1. De derde kolom in deze Richtlijn geeft de marges weer die in acht moeten worden genomen om een stadionverbodhouder een individueel, op de persoon gericht, alternatief traject aan te bieden. Een verzoek van een BVO aan de commissie zal niet in behandeling worden genomen als het alternatief traject niet ten minste het bij de gepleegde gedraging, als bedoeld in deze Richtlijn, behorende minimum aantal uren beslaat. Indien een stadionverbodhouder zich aan meerdere gedragingen schuldig heeft gemaakt, dient het bij de desbetreffende gedragingen behorende minimum aantal uren bij elkaar opgeteld te worden.
2. Ten aanzien van een stadionverbod met een termijn van 3 tot en met 9 maanden, voor een gedraging als bedoeld in deze Richtlijn, kan de BVO de commissie direct verzoeken om omzetting van een onvoorwaardelijk stadionverbod in een deels voorwaardelijk stadionverbod. Ten aanzien van een stadionverbod met een termijn van 12 maanden of langer, voor een gedraging als bedoeld in deze Richtlijn, kan een BVO de commissie na het verstrijken van ten minste een kwart van de opgelegde termijn verzoeken om omzetting van een onvoorwaardelijk stadionverbod in een deels voorwaardelijk stadionverbod.
3. De desbetreffende BVO is verantwoordelijk voor de effectuering van het alternatieve traject. Nadat de BVO de commissie schriftelijk in kennis heeft gesteld dat de stadionverbodhouder het alternatieve traject met goed gevolg heeft doorlopen, zal de commissie het verzoek tot omzetting in behandeling nemen.
4. De commissie zal een onvoorwaardelijk stadionverbod niet eerder omzetten dan nadat de stadionverbodhouder een pasfoto heeft ingeleverd, conform de voorwaarden zoals opgenomen in het deurwaardersexploot, alsmede nadat de stadionverbodhouder de exploitkosten en de geldboete (bij een stadionverbod met een termijn van 12 maanden of langer) aan de KNVB heeft voldaan, dan wel een betalingsregeling met de deurwaarder van de KNVB is overeengekomen.

Indien een stadionverbodhouder zijn betalingsregeling met de deurwaarder van de KNVB niet nakomt, zal de gehele termijn van het voorwaardelijke stadionverbod alsnog onvoorwaardelijk worden opgelegd door de KNVB.
5. Een stadionverbodhouder die gedurende de looptijd van zijn stadionverbod, dan wel binnen 2 jaar na afloop van zijn stadionverbod, wederom in strijd handelt met de Standaardvoorwaarden van de KNVB en/of zich schuldig maakt aan voetbalgerelateerd wangedrag, komt niet in aanmerking voor deelname aan een alternatief traject.
6. Een stadionverbodhouder met een onvoorwaardelijk stadionverbod met een termijn van (bij elkaar opgeteld) 48 maanden of meer, kan niet in aanmerking komen voor deelname aan een alternatief traject, zulks met uitzondering van een stadionverbodhouder die een stadionverbod opgelegd heeft gekregen wegens uitsluitend de gedraging:



- a. "betreden van het (speel)veld (erfredebreuk)". Voor deze personen geldt aanvullend dat zij uitsluitend in aanmerking komen voor deelname aan een alternatief traject indien zij bij het betreden van het (speel)veld geen geweld hebben gebruikt en/of niet de confrontatie hebben gezocht met supporters van de tegenpartij, spelers en/of arbitrage;

of

- b. "belediging groep c.q. verspreiding discriminatoire uitslatingen". Voor deze personen geldt aanvullend dat zij uitsluitend in aanmerking komen voor deelname aan een alternatief traject indien deelname aan een fancoachtraject gerelateerd aan discriminatie/racisme een onderdeel zal zijn van het alternatief traject.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401005

Den Haag, 19 april 2024

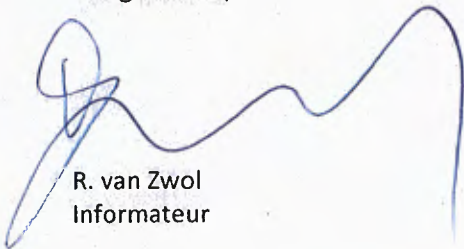
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn te informeren over de volgende vraag.

- Bij welke zware delicten kan veroordeling leiden tot a) intrekking/verlies van het Nederlanderschap en/of b) intrekking/verlies van de verblijfstitel ?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



202401045
Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

Tweede Kamer der Staten Generaal
t.a.v. de informateur dhr. R. van Zwol
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
4396906

Datum 23 april 2024

Geachte heer Van Zwol,

Bijgaand doe ik u antwoorden toekomen op vragen gesteld aan de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (kenmerk 202401005).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,
namens deze,
De Secretaris-Generaal

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Dep. VERTROUWELIJK

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

**Directie
Bestuursondersteuning**

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/jenv

Datum 19 april 2024

Onderwerp Reactie op de formatievraag inzake intrekking / verlies
Nederlandschap en verblijfstitel d.d. 19 april 2024

Ons kenmerk
5418177

Uw kenmerk
4396488

Bij beantwoording de datum en ons kenmerk vermelden. Wilt u slechts één zaak in uw brief behandelen.

Geachte heer Dijkgraaf en heer Van Zwol,

Uw bureau kabinetsformatie heeft mij op 19 april 2024 een vraag namens u doen toekomen inzake intrekking/verlies Nederlandschap en verblijfstitel. De vraag luidt: Bij welke zware delicten kan veroordeling leiden tot a) intrekking/verlies van het Nederlandschap en/of b) intrekking/verlies van de verblijfstitel?

Hierbij stuur ik u, namens de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, de verzochte informatie.

De Secretaris-Generaal Justitie en Veiligheid

1. Bij welke (zware) delicten kan een onherroepelijke veroordeling leiden tot intrekking van het Nederlanderschap?

Datum
19 april 2024

Ons kenmerk
5418177

- De Rijkswet op het Nederlanderschap (RWN) maakt het mogelijk het Nederlanderschap in te trekken.
- Artikel 14, lid 2, RWN ziet op het intrekken van het Nederlanderschap na een onherroepelijke veroordeling voor **een zeer ernstig misdrijf**. In de praktijk is dit in de afgelopen jaren enkel bij **terroristische misdrijven** toegepast.
- Andere misdrijven waarbij deze intrekking mogelijk is (mits voor het specifieke misdrijf een maximumstraf geldt van 8 jaar of meer), zijn:
 - **Misdrijven tegen de veiligheid van de staat** (titel I Sr)
 - **Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid** (titel II Sr)
 - **Misdrijven tegen hoofden van bevriende staten en andere beschermde personen** (titel III Sr)
 - **Misdrijven betreffende de uitoefening van staatsplichten en staatsrechten** (titel IV Sr)
- Daarnaast is intrekking mogelijk bij bepaalde **internationale misdrijven**:
 - **Genocide**
 - **Misdrijven tegen de menselijkheid**
 - **Oorlogsmisdrijven**
 - **Het misdrijf agressie**
- Het Nederlanderschap kan ook worden ingetrokken op grond van artikel 14, lid 3, RWN als een **persoon vrijwillig in een leger (krijgsdienst) van een buitenlandse staat**, die vecht tegen het Koninkrijk der Nederlanden of een bondgenoot, dient.
- En tot slot op grond van artikel 14, lid 1 RWN bij **fraude in de naturalisatieprocedure** (of de daaraan voorafgaande verblijfsprocedure).
- Intrekking bij artikel 14 lid 2 RWN is een bestuursrechtelijke ordemaatregel en geen bijkomende straf: met de onherroepelijke veroordeling is het immers een gegeven dat de essentiële belangen van het Koninkrijk ernstig zijn geschaad en dat de band met het Koninkrijk is opgezegd. Bij de belangenafweging wordt uitgegaan van «intrekking, tenzij». Hiermee wordt gevolg gegeven aan het verbreken van de band met Nederland.
- RWN artikel 14 lid 4 ziet op het intrekken van het Nederlanderschap van een persoon die zich in het buitenland heeft **aangesloten bij een terroristische organisatie die een gevaar vormt voor de nationale veiligheid** (de zogenoemde uitreizigers). Intrekking op grond van artikel 14 lid 4 strekt ertoe de nationale veiligheid te beschermen, legale terugkeer naar Nederland onmogelijk te maken en illegale terugkeer te bemoeilijken. Hiervoor is geen onherroepelijke veroordeling vereist, maar kan op basis van bijvoorbeeld een ambtsbericht van de AIVD worden gehandeld.
- Intrekking geschiedt onder bepaalde voorwaarden. Een voorwaarde is dat de intrekking niet tot staatloosheid mag leiden. Aangezien een voorwaarde voor het verkrijgen van het Nederlanderschap is dat, waar mogelijk, afstand wordt gedaan van andere nationaliteiten, beperkt de mogelijkheid om het Nederlanderschap in te trekken zich in de praktijk tot enkele nationaliteiten.
- Bij het besluit tot de intrekking van de Nederlandse nationaliteit wordt, hoewel dit een nationale competentie is, ook rekening met de gevolgen

- van het verlies van het burgerschap van de Europese Unie en met bijzondere persoonlijke omstandigheden.
- Het intrekken van het Nederlanderschap betreft een discretionaire bevoegdheid van de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid; het is geen automatisme. De intrekkingbesluiten worden in de praktijk voorgelegd aan de Staatssecretaris en de Minister van Justitie en Veiligheid.

Datum
19 april 2024

Ons kenmerk
5418177

Terugkeer na intrekking Nederlanderschap

De NCTV stelt in het dreigingsbeeld Terrorisme van december 2023 dat bij een deel van de jihadisten waarvan het Nederlanderschap is ingetrokken vertrek tot op heden nog niet is gerealiseerd. De inzet van de maatregel is dat terrorismeveroordeelden na de intrekking van het Nederlanderschap en het opleggen van een zwaar inreisverbod Nederland zelfstandig verlaten of worden uitgezet. Hoewel de toepassing van vreemdelingenrechtelijke maatregelen mogelijk blijft, beperkt intrekking van het Nederlanderschap het handelingsperspectief en zicht op deze groep terrorismeveroordeelden. Zo krijgt deze groep niet of in mindere mate begeleiding bij re-integratie, blijkt handhaving van hun strafrechtelijke voorwaarden lastig en hebben ze niet of nauwelijks toegang tot sociale voorzieningen. Dit kan leiden tot een verhoogde afhankelijkheid van hun bestaande jihadistische omgeving en daarmee bijdragen aan de instandhouding van de dreiging die van hen uitgaat.

2. Bij welke (zware) delicten kan een onherroepelijke veroordeling leiden tot intrekking van de verblijfsvergunning?

Reguliere verblijfsvergunning

- Het intrekken of afwijzen van een verblijfsvergunning regulier gaat volgens de glijdende schaal (art. 3.86 Vreemdelingenbesluit).
- Intrekking is nooit een automatisme. Er zal altijd een individuele belangenafweging plaatsvinden waarbij getoetst wordt aan 8EVRM (recht op privé- en familielevens) en de evenredigheid.
- Volgens het principe van de glijdende schaal wordt er een verband gelegd tussen de duur van de opgelegde straf en de duur van het rechtmatige verblijf in Nederland. Hoe langer de vreemdeling rechtmatig in Nederland verblijft, hoe zwaarder de straf moet zijn om tot beëindiging van het verblijfsrecht over te kunnen gaan.
- Uit de glijdende schaal volgt dat in principe een onherroepelijke veroordeling voor ieder delict kan leiden tot intrekking, mits de opgelegde gevangenisstraf van voldoende omvang is.
- Bijvoorbeeld in de glijdende schaal geldt voor criminele vreemdelingen die al meer dan 10 jaar in Nederland zijn, dat er sprake moet zijn van een misdrijf waar een gevangenisstraf van 6 jaar of meer op staat, en het misdrijf moet de lichamelijke integriteit van het slachtoffer hebben aangetast of een opiumdelict betreffen.
- In het verleden is de glijdende schaal meermaals aangescherpt. Verdere aanscherping is nauwelijks mogelijk vanwege 8EVRM en proportionaliteit (advies Raad van State).¹
- Een denkbare aanscherping zou kunnen zijn het aanpassen of schrappen van art. 3.86, tiende lid, Vb. Daarin staat dat bij 10 of meer verblijfsjaren,

¹ Advies RvS 12 april 2013W03.13.0065/II, Staatscourant 2014, nr. 32197

intrekking alleen mogelijk is bij een van de in dat lid opgesomde ernstige misdrijven (kortgezegd misdrijven die een ernstige inbreuk plegen op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer en opiumdelicten).

Datum
19 april 2024

Ons kenmerk
5418177

Asielvergunning

- Bij het intrekken van een verblijfsvergunning asiel die is verleend op internationale beschermingsgronden moet er sprake zijn van een **bijzonder ernstig en gevaar voor de gemeenschap of ernstig misdrijf**, zoals bedoeld in de artikelen 14, lid 4 onder b en artikel 17, lid 1 onder b, van de Kwalificatierichtlijn.
- Deze artikelen zijn in Nederland geïmplementeerd in de artikelen 3.105d, lid 2 onder b, Vb en artikel 3.105f, lid 2 onder b, Vb.
- Wat onder een bijzonder ernstig of ernstig misdrijf wordt verstaan is niet nader ingevuld door de Uniewetgever.
- In het Nederlandse beleid is dit uitgewerkt in C2/7.10.1 Vc. Zowel bij een bijzonder ernstig als bij een ernstig misdrijf wordt ook gevaar voor de gemeenschap tegengeworpen.
- Daarnaast is er in het Nederlandse beleid opgenomen dat er voor het tegenwerpen van een bijzonder ernstig misdrijf een straf moet zijn opgelegd van in totaal 10 maanden en voor een ernstig misdrijf een straf van in totaal 6 maanden.
- Er is in het beleid weliswaar een aantal misdrijven genoemd waarbij gevaar voor de gemeenschap wordt aangenomen, zoals opium-, zeden-, gewelds- en levensdelicten, alsmede brandstichting, mensenhandel, illegale handel in wapens, munitie en explosieven en illegale handel in menselijke organen en weefsels, maar de lijst is niet uitputtend. Wat ernstig of bijzonder ernstig is betreft verder een individuele beoordeling van de zaak en daarom is in het beleid niet nader uitgewerkt wanneer hier sprake van is. Er zijn enkel drempels van 6 en 10 maanden genoemd.
- Bij het intrekken van een verblijfsvergunning asiel wordt getoetst aan artikel 8 EVRM en aan de evenredigheid.
- De ruimte om het beleid rondom intrekking van de asielvergunning te verscherpen, is beperkt; dit volgt uit recente jurisprudentie van de Afdeling van de RvS en het EU Hof.²³⁴

Terugkeer criminele vreemdelingen

Het realiseren van de terugkeer van criminele vreemdelingen kan complex zijn. Indien een 3 EVRM beletsel bestaat, is gedwongen vertrek zelfs uitgesloten. Een uitdaging is dat landen van herkomst niet altijd meewerken aan het verstrekken van de noodzakelijke documenten om vertrek te realiseren. Ondanks de grote inzet van DT&V en de keten, kan intrekking dus ook leiden tot illegaal verblijf, hetgeen een druk op de openbare orde en soms nationale veiligheid kan opleveren.

² Met kenmerk 201807496/1/V2; ECLI:RVS:2020:226

³ [Uitspraak 202003984/1/V2 - Raad van State](#)

⁴ Op 6 juli 2023 deed het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: EU-Hof) arrest in de zaken [C-8/22](#), [C-663/21](#) en [C-402/22](#), die betrekking hebben op de intrekking en/of weigering van de vluchtelingenstatus op grond van openbare orde.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401006

Den Haag, 19 april 2024

Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Defensie vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn te informeren over de volgende vraag.

- Onder welke voorwaarden verleent Nederland militaire steun aan Oekraïne, meer in het bijzonder in relatie tot de mogelijkheid van militaire acties van Oekraïne op Russisch grondgebied en in relatie tot de verdediging en de bescherming van Nederland ?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



Ministerie van Defensie

202401008

Aan de Minister-President
Minister van Algemene Zaken
De heer drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

KD:Ambtelijke leiding
DIRECTORAAT-GENERAAL
BELEID

Locatie
Den Haag - Plein-
Kalvermarkt.
Kalvermarkt 32
's-Gravenhage

Onze referentie
2024014891

Postadres
Postbus 20701
2500 ES 'S-GRAVENHAGE
MPC 58B

*Bij beantwoording, datum,
onze referentie en onderwerp
vermelden.*

Datum 22 april 2024
Betreft Reactie op verzoek van de Informatieur d.d. 19 april
2024 (Voorwaarden steun Oekraïne)

Geachte heer Rutte,

U heeft mij een verzoek van de informatieur doen toekomen om hem te voorzien van informatie. Dit betreft de brief d.d. 19 april 2024 met kenmerk 4396493 inzake het verzoek van de informatieurs (kenmerk 202401006).

Hierbij stuur ik u, namens de minister van Defensie, de verzochte informatie. Ik verzoek u deze informatie door te geleiden naar de informatieur.

Hoogachtend,

de Secretaris-Generaal

bijlage

KD: Ambtelijke leiding
DIRECTORAAT-GENERAAL
BELEID

Datum
22 april 2024

Onze referentie

Nederland levert op verschillende wijzen militaire steun aan Oekraïne. Voor vergunningsplichtige leveringen van militaire goederen is, waar nodig, een zorgvuldige, maar gezien de uitzonderlijke omstandigheden versnelde, toetsing aan de EU-wapenexportcriteria verricht door de minister van Buitenlandse Zaken waarna door de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) een exportvergunning is afgegeven¹ (Kamerstuk 22 054; 36 045 nr. 399).

Onderdeel van de exportvergunning van BHOS is de eindgebruikersverklaring waarin Oekraïne akkoord gaat met de door Nederland gestelde randvoorwaarden:

The Defence materiel donated by ministry of Defence of the Netherlands is only intended for use by the governmental institutions of the State of Ukraine. All use must be in accordance with international humanitarian law. It is not allowed to hand over the Goods to third parties or to give them in use to third parties, without prior written consent of the State of the Netherlands.

The Goods will not be re-exported or otherwise re-sold or transferred to a destination subject to UN, EU or OSCE embargo where that act would be in breach of the terms of that embargo.

The Goods shall be used solely for the purpose of self-defence, in accordance with Article 51 of the UN Charter, or in the context of UN peacekeeping operations, in accordance with the principles of peacekeeping.

Hiernaast draagt Nederland ook bij aan vormen van militaire steun aan Oekraïne waarbij Nederland niet verantwoordelijk is voor de verwerving en geen exportvergunning afgeeft, bijvoorbeeld via bijdragen aan het *International Fund for Ukraine*. Ook bij die militaire steun stelt Nederland de voorwaarde dat Oekraïne zich als eindgebruiker houdt aan het internationaal (humanitair) recht.

Oekraïne heeft het recht op zelfverdediging. De uitoefening van het recht op zelfverdediging door Oekraïne kan, in lijn met internationaal recht, ook acties buiten het eigen grondgebied omvatten.

De effecten van de geleverde steun aan Oekraïne worden constant afgewogen met de consequenties op de gereedstelling en inzet in relatie tot de bescherming en verdediging van het Koninkrijk en het bondgenootschap en andere taken van Defensie. Dit wordt onder de huidige omstandigheden als acceptabel beoordeeld.

¹ De toetsing van specifieke transacties aan de EU wapenexportcriteria kan op verzoek vertrouwelijk worden ingezien.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

8

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401011

Den Haag, 22 april 2024

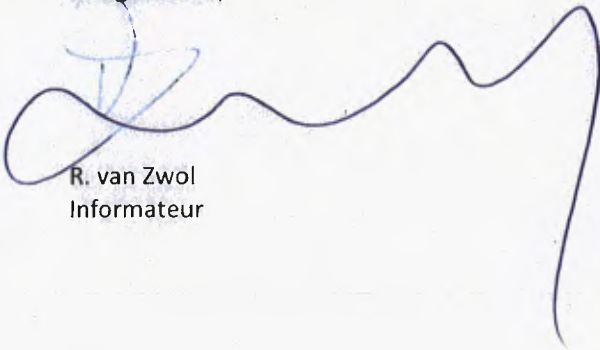
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn, doch uiterlijk vrijdag 26 april voor 12.00 uur, te informeren over de volgende vragen.

- Welke lesmethoden worden er in het basisonderwijs het meest gebruikt voor relationele en seksuele vorming?
- Kunt u per lesmethode en per leeftijdsgroep (kleuters-onderbouw-bovenbouw) weergeven uit welke onderdelen/modules deze methoden bestaan en welke leerdoelen er per leeftijdsgroep zijn?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,


R. van Zwol
Informatieur



202401011

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

De Minister-President
Minister van Algemene Zaken
Binnenhof 19
2513 AA DEN HAAG

**Bestuursondersteuning en
Advisering**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
45654395

Uw brief van
23 april 2024

Uw referentie
4396915

Bijlagen
1

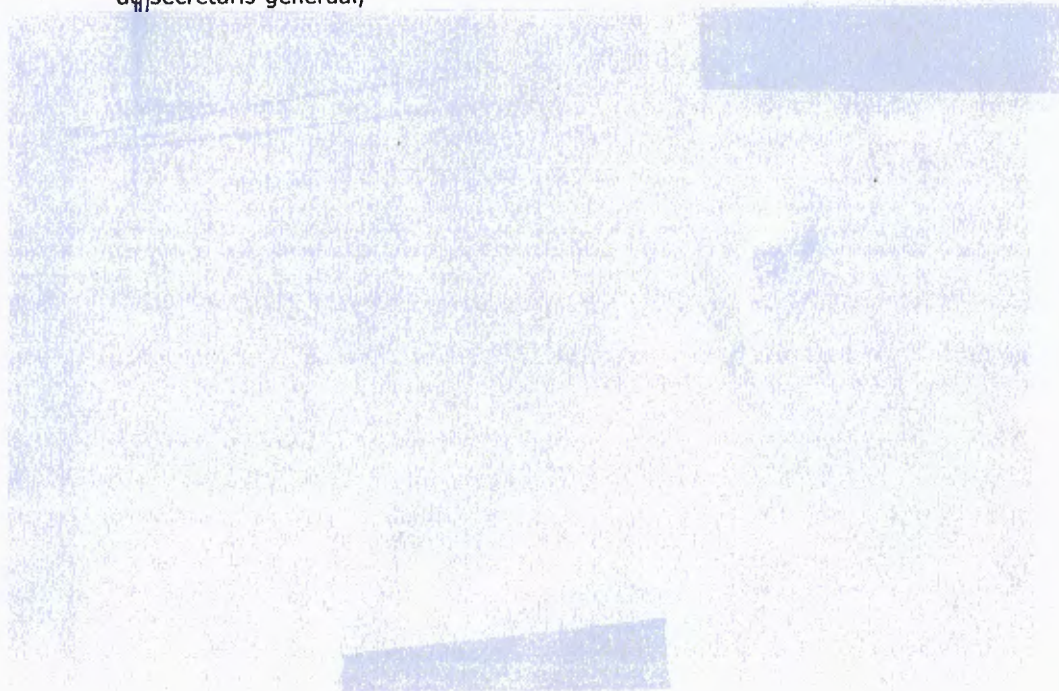
Datum 25 APR. 2024

Geachte heer Rutte,

Op 23 april 2024 deed u mij (met een verwijzing naar een brief met kenmerk 4396915) een informatieverzoek van de informateur toekomen. Dit verzoek betrof informatie over lesmethoden in het basisonderwijs voor relationele en seksuele vorming.

In de bijlage vindt u de verzochte informatie.

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de secretaris-generaal,



Vraag

Welke lesmethoden worden er in het basisonderwijs het meest gebruikt voor relationele en seksuele vorming?

Antwoord

- Bij OCW bestaat geen overzicht van welke lesmethoden het meest worden gebruikt in de onderwijspraktijk, voor geen enkel vak of leergebied.
- Scholen kiezen zelf welk lesmateriaal of welke lesmethode ze gebruiken om deze doelen te realiseren. Daarbij kunnen ze bijvoorbeeld kiezen voor methoden van commerciële aanbieders, leermiddelen van non-profit organisaties of zelf samengestelde materialen. Scholen kunnen ook kiezen voor een combinatie van commerciële aanbieders, leermiddelen van non-profit organisaties of zelf samengestelde materialen. Vaak doen scholen dat vanuit een onderwijskundige of levensbeschouwelijke visie. Deze vrijheid voor scholen is expliciet in de grondwet (artikel 23) opgenomen.

Vraag

Kunt u per lesmethode en per leeftijdsgroep (kleuters-onderbouw-bovenbouw) weergeven uit welke onderdelen/modules deze methoden bestaan en welke leerdoelen er per leeftijdsgroep zijn?

Antwoord

- Er bestaat bij OCW geen overzicht van de inhoud van lesmethoden en het onderscheid dat wordt gehanteerd voor diverse leeftijdsgroepen. Scholen hebben, op grond van artikel 23, immers de ruimte om aansluitend bij de eigen 'richting' te kiezen welk lesmateriaal ze willen gebruiken om de kerndoelen te bereiken. Ook elders bestaat er nog geen algemeen overzicht.
 - OCW streeft ernaar dat leraren over goede en betaalbare leermiddelen kunnen beschikken en voldoende keus hebben om goed onderwijs vorm te geven, passend bij de eigen onderwijskundige visie en leerlingen. OCW werkt met scholen, aanbieders en onderzoekers aan het vergroten van de transparantie van (de prijs en kwaliteit van) het aanbod. Op dit moment wordt een onderzoeksprogramma uitgevoerd dat gericht is op het bevorderen van evidence-informed gebruik van leermiddelen. Het doel is om tot een kwaliteitskader voor leermiddelen te komen dat scholen kan helpen om goede leermiddelen te kiezen en ze te beoordelen op effectiviteit. Ook moet het uitgeverijen helpen om hun leermiddelen effectiever te maken door wetenschappelijke bewezen effectieve criteria toe te passen.
 - Rondom de werking van het lichaam, relationele en seksuele vorming zijn er twee specifieke kerndoelen in de wet- en regelgeving:
 - o Kerndoel 34: leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
 - o Kerndoel 38: leerlingen leren respectvol om te gaan met seksualiteit en diversiteit binnen de samenleving. Seksuele diversiteit is daar een onderdeel van.
- Daarnaast kan relationele en seksuele vorming terugkomen bij kerndoelen over burgerschap en gezondheid. Dat is afhankelijk van de invulling die scholen aan de kerndoelen geven.
- De huidige kerndoelen voor het primair onderwijs maken geen onderscheid naar verschillende leeftijdsgroepen. Tegelijk is het evident dat het onderwijs in groep 8 uit andere stof bestaat dan in groep 3. Dat geldt voor al het onderwijs en uiteraard ook voor onderwijs op dit vlak.

X

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401040

Den Haag, 23 april 2024

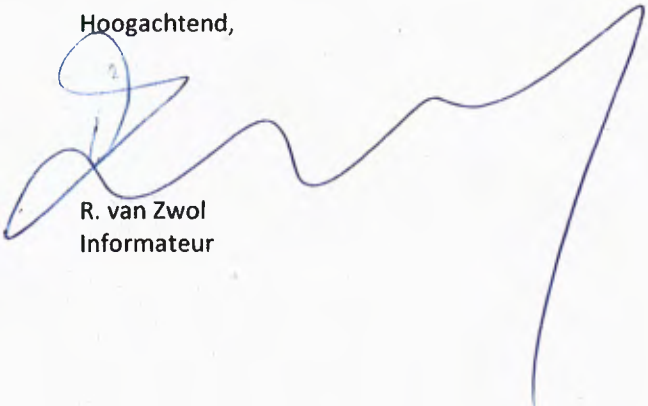
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Justitie en Veiligheid te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn, doch uiterlijk vrijdag 26 april voor 12.00 uur, te informeren over de volgende vragen.

- Wat zijn de gevolgen van het toestaan van online gokken voor het aantal verslavingen?
- Is het mogelijk om maatregelen te nemen om de risico's op verslaving te verminderen?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



202401055

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

Tweede Kamer der Staten Generaal
T.a.v. de informateur de heer R. van Zwol
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
4397641

Datum 26 april 2024

Geachte heer Van Zwol,

Bijgaand doe ik u antwoorden toekomen op vragen gesteld aan de minister van
Justitie en Veiligheid (kenmerk 202401040).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,
namens deze,
De Secretaris-Generaal,



Ministerie van Justitie en Veiligheid

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Dep. VERTROUWELIJK
De Minister-President
De heer drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Directie
Bestuursondersteuning

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/jenv

Ons kenmerk
5432252

Uw kenmerk
202401040

*Bij beantwoording de datum
en ons kenmerk vermelden.
Wilt u slechts één zaak in uw
brief behandelen.*

Datum 25 april 2024

Onderwerp Reactie op verzoek van de informateur inzake verslaving ten gevolge
van online gokken d.d. 23 april 2024

Geachte heer Rutte,

U heeft mij een verzoek van de informateur doen toekomen om hem te voorzien van informatie inzake verslaving ten gevolge van online gokken. Dit betreft de brief d.d. 23 april 2024 met kenmerk 202401040.

Hierbij stuur ik u, namens de minister voor Rechtsbescherming, de verzochte informatie. Ik verzoek u deze informatie door te geleiden naar de informateur.

De plaatsvervangend Secretaris-Generaal Justitie en Veiligheid,

Informatie over de vragen:

1. Wat zijn de gevolgen van het toestaan van online gokken voor het aantal verslavingen?

Datum
25 april 2024

2. Is het mogelijk om maatregelen te nemen om de risico's op verslaving te verminderen?

Ons kenmerk
5432252

Ad 1.

- Na de opening van de legale online markt is het aantal deelnemers dat legaal speelt sterk gestegen, inmiddels stabiliseren de aantallen. Volgens de Monitoringsrapportage voorjaar 2024 van de Kansspelautoriteit wordt het aantal actieve spelers in het afgelopen halfjaar geschat op 726.000. In de zes maanden daarvoor werd dit aantal geschat op 676.000 spelers. Daarvan spelen er gemiddeld 448.000 per maand. Dit betekent dat vijf procent van de volwassen bevolking in het afgelopen jaar online heeft gegokt.
- Uit de laatst bekende cijfers van LADIS (Landelijk Alcohol Drugs Informatie Systeem) over de periode 2017-2022 is gebleken dat het aantal mensen dat wordt behandeld voor een kansspelverslaving sinds de legalisering van online kansspelen in Nederland niet is gestegen.¹
- Deze cijfers kennen wel kanttekeningen: de online gokmarkt is sinds 2021 open en het kan een aantal jaar duren voordat mensen een kansspelverslaving ontwikkelen en zich melden bij een verslavingszorginstelling. Tevens zoekt niet iedereen behandeling. Daarom wordt ook gekeken naar de ontwikkeling in het aantal mensen dat risicovol of problematisch gokgedrag vertoont. De eerste resultaten worden in juni 2024 verwacht. Dit onderzoek wordt periodiek herhaald.

Ad 2.

Ja. Er zijn regels in de wet- en regelgeving opgenomen om mensen te beschermen tegen onmatig gokken en kansspelverslaving. Sinds de opening van de markt zijn er worden nadere maatregelen getroffen om de bescherming te verbeteren. Er is onderscheid te maken tussen beleidsmatige maatregelen, getroffen maatregelen door aanpassing van regelgeving en mogelijke verderstreckende aanpassing van wetgeving (en regelgeving).

Beleidsmatige maatregelen

Beleidsmatige maatregelen op het gebied van verslavingspreventie worden nu al getroffen op basis van de werkagenda verslavingspreventie (zie bijlage). Het gaat dan bijvoorbeeld om

- gerichte bewustwordingsactiviteiten, met name voor kwetsbare groepen om deze bewust te maken van de risico's van kansspelen,
- het inrichten van een expertisecentrum voor verslavingspreventie bij het Trimbos voor een goede kennisbasis voor professionals en
- het door ontwikkelen en meer bekendheid geven aan Cruks en het Loket kansspel.

Aanpassing regelgeving

Sinds de opening van de online kansspelmarkt is al een aantal maal ingegrepen om met name jongvolwassenen beter te beschermen door middel van:

¹ Het aantal personen in de verslavingszorg met als primaire problematiek gokken neemt af. Het aantal personen dat voor het eerst in behandeling komt is gelijk gebleven. Kerncijfers Verslavingszorg 2017 - 2022. Stichting IVZ (2024).

1. Een verbod op de inzet van rolmodellen en het verbod op ongerichte reclame voor online kansspelen.²
2. Een conceptregeling inzake speelgedrag en speellimieten. Dit maatregelenpakket omvat een verplicht contactmoment als een speler een stortingslimiet van 350 euro (150 euro voor jongvolwassenen) of hoger instelt, neutrale omgevingen bij het instellen van limieten, het verplicht weergeven van bedragen in euro's en verplichte meldingen als limieten bijna bereikt worden.
3. De Kansspelautoriteit scherpt momenteel haar beleidsregels aan ten aanzien van de zorgplicht van kansspelaanbieders. Dit treedt in juni in werking en ziet bijvoorbeeld op realtime monitoring door aanbieders en het blokkeren van toegang tot het speelaccount als aanbieders geen contact kunnen krijgen met een speler en een verplichte inkomenstoets voor aanbieders op het moment dat 700 euro netto per maand is verspeeld.

Datum
25 april 2024

Ons kenmerk
5432252

Verderstreckende aanpassing van wetgeving (en regelgeving)

- Er is op dit moment al een aantal maatregelen in beeld om de risico's op verslaving te verminderen, onder andere ingegeven door de Tweede Kamer aangenomen moties die verzoeken om:
 - het verbieden van zeer risicovolle online kansspelen;
 - het verder beperken van reclame op internet;
 - een protocol voor omgang met online kansspelbedrijven;
 - verruimen van aansprakelijkheid van online kansspelbedrijven;
 - het verplichten van BKR-toetsen;
 - mogelijk maken van gebruik van fake IDs door de Kansspelautoriteit;
 - het nemen van maatregelen vóór de evaluatie van de wet;
 - te onderzoeken hoe de positie van bewindvoerders en mentoren bij inschrijving van hun cliënten in het Cruks kan worden versterkt;
 - een onderscheid tussen risicovolle en risicoarme kansspelen op te nemen in de wet;
 - maatregelen te nemen tegen illegale buitenlandse casino's en op te treden tegen recent aangenomen Maltese wetgeving; en
 - overkoepelende speellimieten.
- Deze en andere aanvullende maatregelen zijn mogelijk. Deze zullen veelal een wetswijziging vergen. De mogelijke wetswijzigingen kunnen volgen nadat de resultaten uit de evaluatie van de Wet kansspelen op afstand bekend zijn. De resultaten uit deze evaluatie en onderzoeken, waarbij ook moet worden gekeken naar uitvoerbaarheid, proportionaliteit en verenigbaarheid met EU-recht, zijn nodig om nieuwe maatregelen te onderbouwen.

Vergaande maatregelen kunnen leiden tot grotere risico's op kansspelverslaving

² De effecten van deze maatregelen zijn nog niet geheel in kaart. Wel is bekend dat het aantal nieuwe (nog niet spelende) bezoekers aan online aanbieders met tweederde is afgenomen sinds dit verbod.

Dep. **VERTROUWELIJK**

**Directie
Bestuursondersteuning**

Indien hoge drempels worden opgeworpen of online kansspelen (deels) verboden worden, dan is het risico dat aanzienlijke aantallen mensen dan weer gaan spelen in het illegale circuit. Daar kunnen geen regels gesteld worden voor signalering en ingrijpen bij risicovol speelgedrag. Ook vervalt dan de mogelijkheid voor spelers om zich uit te sluiten van kansspelen via het Centraal Uitsluitingsregister (CRUKS). Tevens is niet te waarborgen dat het spel eerlijk verloopt en dat consumenten uitbetaald krijgen. Ook is het aannemelijk dat het lastiger wordt om gokkers te bereiken met preventieve maatregelen en zorg.

Datum
25 april 2024

Ons kenmerk
5432252

Financiële consequenties

- Verdere beperkingen leiden tot een lager bruto spelresultaat en prijzen. Inkomsten uit kansspelbelasting en -heffing zullen dan dalen. Mits dit nodig is kan de heffing voor handhaving en toezicht en/of het verslavingspreventiefonds worden verhoogd om deze te kunnen blijven bekostigen. Op dit moment is een verhoging niet noodzakelijk.
- Financiële consequentie van (deels) verbieden van online kansspelen is dat inkomsten uit kansspelbelasting op online kansspelen sterk zullen dalen (bij een algeheel verbod zullen belastinginkomsten nihil zijn), terwijl nog wel kosten moeten worden gemaakt voor verslavingspreventie en zorg. Ten aanzien van kansspelheffing valt er dan ruim €20 mln. aan inkomsten weg bij de Ksa en zal de heffing voor het verslavingspreventiefonds wegvallen. Indien de verslavingspreventie en zorg in wel in stand blijft heeft dat aanzienlijke financiële gevolgen.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

9

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401010

Den Haag, 22 april 2024

Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, in afstemming met het ministerie van Financiën, te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn, doch uiterlijk woensdag 24 april voor 17.00 uur, te informeren over de volgende vraag.

- Welke maatregelen maken onderdeel uit van IZA, maar zijn nog niet geïmplementeerd en/of nog niet opgenomen in het basispad van CPB?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,


R. van Zwol
Informatieur

202401043



Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 20350 2500 FJ Den Haag

Aan de minister president
Minister van Algemene Zaken
Drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11

www.rijksoverheid.nl

Kenmerk
3812731-1064935-FEZ

Uw brief
4396867

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de datum
en het kenmerk van deze
brief.*

Datum 24 april 2024
Betreft Beantwoording vraag informateur

Geachte heer Rutte,

Hierbij reageer ik op het verzoek dat u mij heeft gedaan op d.d. 22 april namens de informateur. Het verzoek van de informateur d.d. 22 april met kenmerk 4396867 betreft de maatregelen die onderdeel uitmaken van het IZA, maar nog niet zijn geïmplementeerd en/of nog niet zijn opgenomen in het basispad van het CPB.

A. Implementatie maatregelen (besparingen)

Diverse CA-maatregelen voor wat betreft de Zvw zijn verwerkt in de financiële kaders voor de IZA-sectoren (MSZ, GGZ, huisartsenzorg, multidisciplinaire zorg, wijkverpleging). Concreet zijn de volgende besparingen (maatregelen) onderdeel van de financiële afspraken in het IZA; zie tabel:

| Tabel 1: Maatregelen Zvw verwerkt in IZA kaders (x € 1 miljoen) | | | | | | | |
|--|-------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| | 2023 | 2024 | 2025 | 2026 | 2027 | 2028 | Struc. |
| Passende zorg als norm (o.a. VVTB) | | | -23 | -70 | -117 | -187 | -1.206 |
| Doelmatige inkoop geneesmiddelen en medische technologie (aandeel MSZ) | -15 | -35 | -50 | -65 | -80 | -90 | -130 |
| Standaardisatie gegevensuitwisseling | | | | | -113 | -227 | -340 |
| Stimuleren anderhalvelijnszorg | | | | | -50 | -50 | -50 |
| Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw | -50 | -130 | -130 | -130 | -130 | -130 | -130 |
| Juiste zorg op de juiste plek | | | -100 | -200 | -300 | -300 | -300 |
| Sturing op doelmatigheid via de tarieven | | -120 | -140 | -147 | -147 | -147 | -147 |
| Integraal Zorgakkoord | -332 | -646 | -963 | -1.346 | -1.346 | -1.346 | -1.346 |
| Valpreventie bij 65-plussers (aandeel Zvw) | -50 | -80 | -95 | -103 | -110 | -118 | -140 |
| Totaal Zvw | -447 | -1.011 | -1.501 | -2.061 | -2.393 | -2.594 | -3.789 |
| Totaal waarvan IZA¹ | -419 | -889 | -1.355 | -1.900 | -2.183 | -2.338 | -3.471 |

¹ Een aantal maatregelen is ook deels verwerkt op sectoren waarover in het IZA geen afspraken zijn gemaakt over het beschikbare macrokader, zoals apothekezorg.



Bovenstaande maatregelen leiden binnen de IZA sectoren en tot een ombuiging ("minder meer") van € 1,9 miljard in 2026 en € 3,5 miljard structureel. Om de besparing in 2026 te behalen zijn in het IZA (ruim 400) afspraken gemaakt. Er is geen 1:1 koppeling gemaakt tussen afzonderlijke afspraken en de financiële gevolgen daarvan. Het geheel van afspraken leidt tot de totale ombuiging.

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

De IZA-partijen zijn druk bezig met de uitvoering van deze afspraken. In de voortgangsrapportage IZA die op 22 april 2024 naar de Kamer is gestuurd is de voortgang op de verschillende afspraken inzichtelijk gemaakt ([Kwaliteit van zorg | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#), 2^e bijlage). Bij sommige afspraken duurt het even voor ze merkbaar effect hebben op de druk op de zorg (en daarmee op de kosten). Vandaar dat de besparing gedurende de looptijd toeneemt. Begin juni bespreken de IZA-partijen op basis van de 'midterm review' van het IZA wat goed loopt, waar versnelling gewenst is en waar eventueel moet worden bijgestuurd.

Uitgangspunt is dat met de afspraken in het IZA de daarin belegde financiële taakstellingen t/m 2026 worden gerealiseerd en een structurele opbrengst kennen. En dus dat daarmee de maatregelen die onderdeel uitmaken van het IZA worden geïmplementeerd. Een aantal van de Zvw taakstellingen in bovenstaande tabel begint na de IZA periode (na 2026) of kent een oploop na 2026 (voor Zvw totaal gaat dit om € 320 miljoen in 2027, € 515 miljoen in 2028 en € 1,7 miljard structureel). Concreet betreft dit de maatregelen: passende zorg, doelmatige inkoop geneesmiddelen en medische technologie, standaardisatie gegevensuitwisseling, stimuleren anderhalvelijnszorg, juiste zorg op de juiste plek en valpreventie. Over deze (oploop van) taakstellingen na 2026 zijn nog geen financiële afspraken met IZA partijen gemaakt.

Over de invulling van de besparingen van een aantal maatregelen ná 2026 moet nog worden besloten. Invulling kan vormgegeven worden van overheidswege of via (vervolg)afspraken met partijen;

- Voor diverse maatregelen is aannemelijk dat ze kunnen worden gerealiseerd door voortzetting van de aanpak die is ingezet tijdens de IZA-periode: doelmatige inkoop geneesmiddelen en medische technologie, valpreventie en passende zorg (voor passende zorg / verbeteren en verbreden van de toets op het basispakket moet de voorgestelde verankering in wet- en regelgeving nog wel plaatsvinden).
- Voor de volgende taakstellingen geldt dat aanvullende actie nodig is van de overheid en/of afspraken met veldpartijen moeten worden gemaakt: gegevensuitwisseling (de overheid moet het beleid nog nader invullen), Juiste zorg op de juiste plek (voor de oploop na de IZA-periode zijn geen afspraken gemaakt in het IZA en er zijn nog geen overheidsacties voorzien om deze oploop te realiseren), en stimuleren anderhalvelijnszorg (de overheid moet deze maatregel nog uitwerken).

B. basispad CPB

Het CPB heeft na het coalitieakkoord een doorrekening gemaakt van het coalitieakkoord inclusief de Zvw-maatregelen (<https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Analyse-economische-en-budgettaire-effecten-coalitieakkoord.pdf>). Voor het opnemen van een vergelijking van het cijferbeeld tussen VWS en het CPB is afstemming met het CPB nodig. De tabel hieronder geeft een kwalitatief overzicht van de meegenomen maatregelen door het CPB:



| Maatregelen in IZA-kaders | In doorrekening coalitieakkoord CPB |
|--|-------------------------------------|
| Passende zorg als norm (o.a. VVTB) | Niet meegenomen |
| Doelmatige Inkoop geneesmiddelen en medische technologie (aandeel MSZ) | Meegenomen |
| Standaardisatie gegevensuitwisseling | Meegenomen |
| Stimuleren anderhalvelijnszorg | Meegenomen |
| Standaardisatie Inkoop- en verantwoordingszaken Zvw | Meegenomen |
| Juiste zorg op de juiste plek | Meegenomen |
| Sturing op doelmatigheid via de tarieven | Niet meegenomen |
| Integraal Zorgakkoord | Gedeeltelijk meegenomen |
| Valpreventie bij 65-plussers (aandeel Zvw) | Gedeeltelijk meegenomen |

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

In de doorrekening van het coalitieakkoord heeft het CPB de maatregelen 'passende zorg als norm' en de 'sturing op doelmatigheid via tarieven' niet gehonoreerd en dus niet verwerkt in het basispad. Daarnaast heeft het CPB sommige maatregelen gedeeltelijk overgenomen of andere besparingen toegekend. De belangrijkste daarvan is de reeks 'Integraal Zorgakkoord', waar het CPB een kleinere besparing heeft toegekend (CPB CA_298: maatregel Zorgakkoord in combinatie met macrobeheersingsinstrument). In de doorrekening van het CEP 2024 heeft het CPB de gehele besparing voor deze maatregel echter uitgeboekt (https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Raming-Centraal-Economisch-Plan-CEP-2024-Verantwoording_0.pdf, pagina 16).

Het CPB berekent de opbrengst van deze maatregel door hun uitgavenraming af te zetten tegen het totale macrokader voor het IZA. Zij maken daarin geen onderscheid naar de deelsectoren. Omdat de uitgavenraming van het CPB in de IZA-jaren lager ligt dan het macrokader, geven zij aan dat het IZA-kader niet beperkend is voor de CPB-raming van de uitgaven. Dat betekent dat het IZA-kader geen neerwaarts effect heeft op de door het CPB geraamde uitgaven en geen besparing oplevert in de CPB-uitgavenraming.

Dit wordt vermoedelijk vooral veroorzaakt doordat het CPB in hun raming van de zorguitgaven uitgaat van lagere zorguitgaven aan wijkverpleging dan VWS. In latere jaren groeit de uitgavenraming van het CPB naar het niveau van de VWS-uitgaven toe.

Hoogachtend,

de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 202401009

Den Haag, 22 april 2024

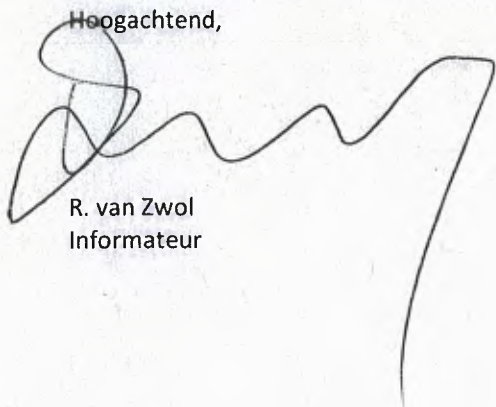
Geachte heer Rutte,

Hierbij verzoek ik u de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport te vragen om ten behoeve van onze werkzaamheden ons op de kortst mogelijke termijn, doch uiterlijk woensdag 24 april voor 12.00 uur, te informeren over de volgende vraag.

- Is het mogelijk om het eigen risico af te schaffen zonder de premies te verhogen? Op welke manier en per wanneer is dat mogelijk?

De gevraagde informatie zal worden opgenomen in het archief van de kabinetsformatie dat, op basis van art. 5.4 van de Wet open overheid, niet openbaar is totdat de formatie is afgerond.

Hoogachtend,



R. van Zwol
Informatieur



> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

Aan de minister president
Minister van Algemene Zaken
Drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11

www.rijksoverheid.nl

Kenmerk
812730-1064934-FEZ

Uw brief
4396818

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de datum
en het kenmerk van deze
brief.*

Datum 24 april 2024
Betreft Beantwoording vraag informateur

Geachte heer Rutte,

Hierbij reageer ik op het verzoek dat u mij heeft gedaan op d.d. 22 april namens de informateur. Het verzoek van de informateur d.d. 22 april met kenmerk 4396818 betreft de mogelijkheid om het eigen risico af te schaffen zonder dat dit leidt tot een verhoging van de premie, en op welke manier en per wanneer dit mogelijk is.

Het afschaffen van het eigen risico leidt voor zorgverzekeraars tot een verlies aan inkomsten van het eigen risico en tot extra zorguitgaven als gevolg van wegvallen van het remgeldeffect.¹ De enige wijze waarop zorgverzekeraars gestimuleerd kunnen worden om deze effecten op te vangen zonder de nominale premie te laten stijgen, is door de risicovereveningsbijdragen, die zorgverzekeraars uit het Zorgverzekeringsfonds ontvangen, te verhogen. Deze hogere risicovereveningsbijdragen kunnen worden gefinancierd via:

- Verhoging van de inkomensafhankelijke bijdrage (IAB). Dat kan door een hoger percentage van de IAB vast te stellen, eventueel in combinatie met een verhoging van het maximumbijdrage-inkomen.
- Een andere mogelijkheid, die ook met voorgaande optie kan worden gecombineerd, is de invoering van een nieuwe rijksbijdrage aan het Zorgverzekeringsfonds, die gefinancierd dient te worden uit de algemene middelen.

De hogere risicovereveningsbijdragen zullen ertoe leiden dat de wettelijke verhouding van circa 50/50%, tussen enerzijds het geld dat de zorgverzekeraars geacht worden op te halen aan nominale premies, eigen risico en eigen bijdragen en anderzijds het geld dat zij via de risicovereveningsbijdragen krijgen, wordt losgelaten, waarbij deze verhouding verschuift in de richting van een hogere risicovereveningsbijdrage. Dat betekent dat de wettelijke verhouding van 50/50% ingrijpend gaat verschuiven. Omdat de risicovereveningsbijdragen staatssteun vormen, kan de risicovereveningsbijdrage alleen worden verhoogd indien de

¹ De brief die voormalig Minister Kuipers op 22 december 2023 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd (Kamerstukken II, 2023-2024, 29 689, nr. 1236) gaat nader in op de financiële effecten van het afschaffen van het eigen risico.



Europese Commissie dit goedkeurt. Het ministerie van VWS verwacht dat het, te rekenen vanaf de verplichte staatssteunmelding, ongeveer twee jaar zal duren voordat de Europese Commissie haar uiteindelijke oordeel zal geven. Dat betekent dat afschaffing van het verplicht eigen risico op zijn vroegst haalbaar is per 1 januari 2027, en alleen als de Europese Commissie haar goedkeuring geeft, wat op dit moment ongewis is.

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

Kortom: Ja, het is mogelijk om het eigen risico af te schaffen zonder de premies te verhogen. Maar niet eerder dan 1 januari 2027 en alleen als de Europese Commissie haar goedkeuring geeft.

Op de volgende bladzijde vindt u ter duiding een extra toelichting.

Hoogachtend,

de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

namens deze,





Toelichting

Het aanbieden en financieren van zorgverzekeringen als bedoeld in de Zorgverzekeringswet (Zvw) wordt gefinancierd door middel van:

- a. nominale premies,
- b. het verplicht eigen risico,
- c. zorggebonden eigen bijdragen,
- d. inkomensafhankelijke bijdragen (IAB), en
- e. een rijksbijdrage voor de zorgverzekeraars ten behoeve van zorg aan verzekerden onder de achttien jaar en een rijksbijdrage vanuit het Algemene Ouderdomsfonds.

De bijdragen als bedoeld onder a tot en met c worden door de zorgverzekeraars zelf bij de verzekerden geheven en door de verzekerden direct aan hen betaald. De bijdragen als bedoeld onder d en e komen via belastingheffing binnen en worden in het Zorgverzekeringsfonds gestort. Vanuit het Zorgverzekeringsfonds ontvangen de zorgverzekeraars ieder jaar een risicovereveningsbijdrage van de overheid.² De verhouding tussen het geld dat zorgverzekeraars geacht worden op te halen via a tot en met c en de risicovereveningsbijdrage bedraagt momenteel circa 50%/50%.

Het afschaffen van het eigen risico kost circa € 6 miljard per jaar in 2027. Hiervan is een kleine € 4 miljard het wegvallen van de opbrengsten van het eigen risico en ruim € 2 miljard betreft hogere zorguitgaven vanwege het wegvallen van het remgeldeffect.³ Structureel lopen deze kosten jaarlijks op.

Zorgverzekeraars stellen zelf de hoogte van de nominale premie vast. Indien het eigen risico wordt afgeschaft, gaan de inkomsten van zorgverzekeraars omlaag en de uitgaven omhoog, wat betekent dat zij de nominale premie moeten verhogen om de kosten te dekken. De enige wijze waarop zorgverzekeraars gestimuleerd kunnen worden om de premie niet te laten stijgen, is door de risicovereveningsbijdrage, die zorgverzekeraars uit het Zorgverzekeringsfonds ontvangen, te verhogen. Het gevolg hiervan zal zijn dat de wettelijke circa 50/50-verdeling van de inkomsten wordt losgelaten.

Deze hogere risicovereveningsbijdrage kan worden gefinancierd via een hogere IAB (via een hoger percentage, eventueel in combinatie met een verhoging van het maximumbijdrage-inkomen)⁴ en/of via een nieuwe rijksbijdrage⁵ aan het

² Deze is nodig omdat de zorgverzekeraars een acceptatieplicht en een verbod op premiedifferentiatie hebben; de risicovereveningsbijdrage vereent de verschillen in de risicoportefeuille waartoe dit leidt.

³ Het eigen risico draagt bij aan het kostenbewustzijn van verzekerden, waardoor mensen langer nadenken of een beoogde behandeling passend is en onnodig zorggebruik wordt geremd. Dit wordt het remgeldeffect genoemd. Door het afschaffen van het eigen risico zullen mensen zich minder bewust zijn van de kosten van zorg en daardoor vaker een beroep doen op zorg.

⁴ De inkomensafhankelijke bijdragen zijn bijdragen die werkgevers tot een maximumbijdrage-inkomen over het loon van hun werknemers verschuldigd zijn en aan de Belastingdienst afdragen of die zelfstandigen en gepensioneerden tot dat maximumbijdrage-inkomen zelf verschuldigd zijn en aan de Belastingdienst worden afgedragen.

⁵ Verhoging van de zorggebonden eigen bijdragen zou alsnog de verzekerden belasten die zorg nodig hebben en zou bovendien financieel te weinig opleveren.



Zorgverzekeringsfonds. Het verschil tussen het verhogen van de risicoverevening door middel van een IAB-verhoging of een nieuwe rijksbijdrage zit met name in de lastenverdeling. De IAB wordt betaald door werkgevers, zelfstandigen en gepensioneerden en een rijksbijdrage wordt gefinancierd uit algemene middelen. Wie de lasten van het afschaffen van het eigen risico draagt, hangt dus af van de gekozen financiële dekking.⁶

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

Verhoging van de IAB en/of toevoeging van een nieuwe rijksbijdrage leidt, zoals hierboven beschreven, tot hogere risicovereveningsbijdragen. Omdat de zorgverzekeraars privaatrechtelijke schadeverzekeraars zijn, worden de risicovereveningsbijdragen beschouwd als staatssteun. Staatssteun is slechts toegestaan indien deze bij de Europese Commissie is aangemeld en de Europese Commissie deze vervolgens heeft goedgekeurd. Hetzelfde geldt voor een substantiële verhoging van de staatssteun, waarvan sowieso sprake zou zijn als het verplicht eigen risico zou worden afgeschaft. Dit geldt te meer nu afschaffing van het verplicht eigen risico onder gelijktijdige verhoging van de risicovereveningsbijdragen (en daarmee van de staatssteun) de op dit moment geldende circa 50/50-verhouding zou wijzigen in een groter aandeel van de risicovereveningsbijdrage (staatssteun).

De Europese Commissie zal bij haar staatssteuntoets het hele Zvw-systeem in ogenschouw nemen zoals dat zou gaan gelden na afschaffing van het eigen risico. De ervaring van het ministerie van VWS is, dat het ongeveer twee jaar duurt voordat de Europese Commissie haar oordeel geeft. Indien een besluit over het eigen risico voor de zomer van 2024 rond is, zal dientengevolge, als de Europese Commissie haar goedkeuring geeft, het verplicht eigen risico op zijn vroegst per 1 januari 2027 kunnen worden afgeschaft.⁷ Of de Commissie goedkeuring zal geven of zal weigeren, is op dit moment ongewis.

Opgemerkt wordt dat het geen optie is om in afwachting van het oordeel van de Europese Commissie het verplicht eigen risico alvast af te schaffen. Het kabinet handelt onrechtmatig als het eigen risico wordt afgeschaft voordat de Europese Commissie een positief oordeel heeft gegeven. Zou de Europese Commissie in zo'n geval bovendien daarna besluiten dat de daarmee gepaard gaande verhoging van de risicovereveningsbijdrage verboden staatssteun oplevert, dan dient Nederland die verhoging bij de zorgverzekeraars te vorderen. Het gaat dan om miljardenbedragen, terwijl zorgverzekeraars dit geld dan al aan zorg hebben uitgegeven. Om het bedrag terug te kunnen betalen, zullen ze of hun nominale premies fors moeten verhogen, of uit de markt moeten stappen omdat zij de bedragen niet kunnen terugbetalen zonder onder hun wettelijk verplichte

⁶ De brief die voormalig Minister Kuipers op 22 december 2023 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd (Kamerstukken II, 2023-2024, 29 689, nr. 1236), zie voetnoot 1, gaat nader in op de benodigde deugdelijke financiële dekking.

⁷ Een wetswijziging om de hoogte van het eigen risico aan te passen, zoals ook het afschaffen van het eigen risico, kan alleen ingaan op 1 januari van een jaar: het is niet mogelijk om de hoogte gedurende het jaar te wijzigen. Daarnaast geldt dat zo'n wetswijziging uiterlijk begin september door beide Kamers behandeld moet zijn, anders kan de wijziging niet meer opgenomen worden in de Regeling risicoverevening. Op basis van die Regeling stelt het Zorginstituut de ex ante risicovereveningsbijdragen vast, en op basis daarvan bepalen de zorgverzekeraars hun nominale premies. Die moeten in november bekend worden gemaakt, zodat verzekerden desgewenst kunnen overstappen.



solvabiliteitsgrenzen te zakken. Dit levert dus grote financiële risico's voor zorgverzekeraars en daarmee ook het Zvw-systeem en verzekerden op.

SG
Financieel-Economische
Zaken
Afd. Begrotingszaken

Ten slotte: de gestelde vraag specificeert niet of het afschaffen alleen om het verplicht eigen risico gaat of zowel het verplicht als vrijwillig eigen risico. In het geval van het laatste, wordt opgemerkt dat het afschaffen van het *vrijwillig* eigen risico een beperking is van de beleidsvrijheid van verzekeraars bij het inrichten van hun polis. Op grond van Solvency II wetgeving moet voor elke beperking van de beleidsvrijheid van verzekeraars aannemelijk worden gemaakt dat deze noodzakelijk is ter bescherming van het algemeen belang en dat deze bovendien proportioneel is. Afschaffen van het vrijwillig eigen risico vergt dus toetsing aan de Solvency II wetgeving.